شرحی قاعیدە ی

من لم يكفر الكافر أو شك في كفره أو صحح مذهبه فهو كافر



شێخی موجاهید : أبو مالك التميمي
- أنس النشوان - (تقبله الله)

وەرگێڕان :
دابان تەوحیدی

پێگە ی



NAHAWAND

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی وەرگێڕ

الحمد لله ، والصلاة والسلام على رسول الله (صلى الله عليه وسلم) ، وأشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله صلى الله عليه وسلم ، أما بعد ...

بابەتەکانی ئەم هەڵوەشێنەرەوەیە یەکێکە لەو بابەتانەی کە زۆربەی خەڵکی بە هەڵە تێی کەوتوون ، هەیانە زیادە ڕەوی تێدا دەکات بە ئەندازەیەک کە هیچ موسلمانێکت بۆ ناهێڵێتەوە ئیللا تەکفیری دەکات مەگەر ئەو کەسانەی کە وەکو خۆیەتی ، بە نموونەش ئەمانەی تەکفیری عموم دەکەن جا دێن ئەو موجاهیدە عەقیدە پاکانە و موسلمانە موەحیدەکان تەکفیر دەکەن بەهۆی ئەوەی هەڵە حاڵی بووینە لەم هەڵوەشێنەرەوەیە ، بێ ئەوەی لە هەندێک بابەتدا هیچ قەید و مەرجێکی بۆ دابنێن ، وە هەروەها لە بەرامبەری ئەوانیشەوە مورجیئە پیسەکانن کە دەبینن کابرای عەلمانی دەیان کوفری هەیە هەموو گیانی کوفرە تەنها ئەوەیە بە زمانی دەڵێت موسلمانم! دەڵێن کەواتە ئەم قاعیدەیە ئەم کەسە ناگرێتەوە ، چونکە بیستوومانە لێیان کە دەڵێن ناترسیت کە ئەم وەلی ئەمرە تەکفیر بکەی و پاشان کوفرەکە بۆخۆت بگەڕێتەوە ! یعنی سبحان الله هیچ تەئویلێک نادات بەو کەسەی تەکفیری دەکات بەڵام دەیان تەئویل بۆ ئەو عەلمانیانە دەهێنێتەوە ، بۆیە هەر ناحاڵی بوونێک ڕوویدات لەم قاعیدەیەدا ئەوا تووشی سەر لێ شێواوی و لادان دەبیت . جا براکەم ئەم شەرحەی لەژێر دەستتە یەکێکە لە شەرحە بەسوودەکانی هەڵوەشێنەرەوەی سێیەمی ئیسلامە ، کە ئەویش قاعیدەی (هەرکەسێک تەکفیری کافرێک نەکات ئەوا ئەو کەسە کافرە) .

بۆیە تێڕامانەوە بیخوێنەوە بۆ ئەوەی نەبیت بەیەکێک لە زیادە ڕەوان یان شلڕەوان ، بەڵکو نێوەندگیر لەم نێوانەدا ، وە شێخ ابو مالك التميمی الله تعالی بە فیردەوسی شاد بکات زۆر بەجوانی و لەسەر مەنهەجی ئەهلی سوننە شەرحی دەکات ، کە سەرەتا چەند بنچینەیەکی شەرعی بۆ ئەم هەڵوەشێنەرەوەیە دادەنێت و باسی دەکات پاشان باسی فەرع و لقەکانیشی دەکات ، کە تیایدا هەیانە ڕاستەوخۆ دەکەوێتە ناو هەڵوەشێنەرەوەکە وە هەشیانە لەدوای اقامە حوججە دەکەوێتە ناویەوە ، جا پێویستە بە ووردی و لەسەرخۆییەوە بیخوێنیەوە بۆ ئەوەی بەجوانی تێبگەی ، وە ئەگەر لە هەندێک شوێن کەمێک ئاڵۆزی و لێ تێنەگەیشتن هەبوو ئەوا لە لاپەڕەکانی دواتر لەم ئاڵۆزیە تێدەگەی ، چونکە شێخ ئەمەی لە دەرس و محاضرەدا شەرح کردووە ، جیاوازە لەگەڵ ئەوەی کەسێک بە ئیسراحەتەوە دابنیشێت و کتێبێک بنوسێت و ووشەکان بەجوانی یەک لەدوای یەک ڕێز بکات ، بۆیە هەروەک وتم بە تێڕامان و ووردیەوە بیخوێنەوە بإذن الله تعالی سوودێکی یەکجار زۆری لێ دەبینی . وە برای بچوکیشتان لەدوعای خێر بێ بەش مەکەن لەگەڵ ئەو برایانەشی کا یارمەتی دەرمان بوونە ، الله تعالی إستقامە و ئیخلاص مان پێ ببەحشێت ، آمین ... .

والحمدلله رب العالمين

وانەی یەکەم

[بسم الله الرحمن الرحيم ، الحمد لله رب العالمين ، والصلاة والسلام على الأتمان الأكملان على أشرف الأنبياء والمرسلين ، نبينا محمد عليه وعلى آله أفضل الصلاة وأزكى التسليم ، سبحانك لا علم لنا إلا ما علمتنا إنك أنت العليم الحكيم ، اللهم فقهنا في الدين ، وعلمنا التأويل ، اللهم علمنا ما ينفعنا ، وانفعنا بما علمتنا ، وزدنا هدىً وتقىً وصلاحاً وسداداً ورشاداً يا رب العالمين]

خۆشەویست و بەڕێزانم لە وانەی ئەمڕۆکەدا بابەتێک لە بابەتە گەورەکان دەخوێنین لەگەڵتان کە ئەویش بابەتێکە کە ئەهلی عیلم براندوویانەتیەوە و اقراریان لەسەری کردووە لە کۆن و نوێدا ، وە ئەویش بابەتێکە کە لەسەر هەندێک کەس ئاڵۆز بووە ، وە تێی کەوتوونە بە چەندین جۆری شوبهە و لێ تێکەڵ بوون ، جا ئەگەر الله تعالی ویستی لێ بێت لەم وانانەدا هەوڵ دەدەین کە بنچینەیەکی جێگیر دابنێین بۆ ئەم بابەتە بە بنچینەیەکی شەرعی ، داوا لە الله تعالی دەکەین کە تەوفیق و پێکان بە ئێمە و ئێوەش ببەخشێت ...

قاعیدەیەک لە قاعیدەکانی شەرع کە ئەهلی عیلم براندوویانەتیەوە و إقراریان لەسەری کردووە ، ئاگاداربە کە ئەویش

" قاعیدەی : **هەرکەسێک کافرێک بە کافر نەزانێت یان گومانی هەبێت لە کوفرەکەی یان ڕێبازو بەرنامەکەی بە ڕاست دابنێت ئەوا ئەوکەسە کافرە** "

وە پێش ئەوەی کە دەست بکەین بە ڕوونکردنەوەی ئەو قاعیدەیە ، حەزدەکەم کە شێوازێکی دیاریکراو لەگەڵتان بەکار بهێنم لەم وانانەدا ، وە ئەمەش شێوازێکە لە شێوازەکانی تاقی کردنەوەیی ئاگاداربن کەئەویش سەرەتا بنچینەیەکی جێگیری بۆ دادەنێین پاشان بەشێوەی دابەشکردن و فەرع فەرع ، واتە ئێستا من بنچینە جێگیرەکانتان بۆ باس دەکەم پێش ئەوەی کە قسە دەربارەی بابەتەکانی ئەم قاعیدەیە بکەین ، چونکە مرۆڤ ئەگەر ئەو بنچینانە شارەزابوو ئەوا دابەش کردن

و فەرع فەرعەکانیش چاکتر شارەزا دەبێت ، هەروەکو چۆن جێگیر کراوە لەلای زانایانی أصول " کە أصل و بنچینە بریتییە لەوەی کە غەیری خۆی لەسەری بینا دەکرێت " " وە فەرع یش بریتییە لەوەی کە لەسەر غەیری خۆی بینا دەکرێت " ، ئایا لێرەدا جیاوازی هەیە یان نا ، بەڵێ هەیە ، جا ئەگەر مرۆڤ بنچینە دانانەکەی لەلا چاک بوو ئەوا دابەشکردن و فەرع ەکەشی لەلای صەحیح دەبێت ، وە ئەگەر خەلەل و کەم و کورِیەک لە أصل ەکەدا ڕوویدا ، ئەنجامی چی دەبێت ؟ ئەنجامی هەڵە ڕوودان دەبێت لە فەرع ەکەش ، لەبەرئەمە ئەهلی عیلم دەفەرموون : هەرشتێک لەسەر باطل بینا کرابێت ئەوا ئەوشتە باطل ە ، جا ئەگەر أصل ەکە صەحیح بوو ئەوا بینا کردنیش لەسەری پێویستە کە صەحیح بێت ، وە ئەگەر أصل ەکە فاسد و خراپ بوو ئەوا بەم شێوەیە بینا کردنەکەش فاسد و خراپ دەبێت .

یەکەم بنچینە لە بنچینە جێگیرەکان کە قسەی لەسەر دەکەین پێش ئەوەی قسە لەبارەی ئەم بابەتەوە بکەین کە دەکەونە ژێر پلەبەندی ئەو قاعیدەیە :

بنچینەی یەکەم : ئەوەیە کە ئەنجامدەری شیرکی گەورە لە بابەتە ظاهر و ئاشکراکان کافرێکی مورتەدە ، جا جاهیل و نەفام بێت یان تەئویلی هەبێت ... (ئێستا ئەم بنچینانە باس دەکەین وە پێویستە کە بەچاکی لەگەڵمان بن لەژێر هەر بابەتێک کە قسەی تێدا دەکەین دەربارەی بابەتەکانی ئەم قاعیدەیە ، بۆیە پێویستە کە دەبێت ئەو بنچینانەی ئێستا باسی دەکەین لەگەڵمان ئامادە بن) .

بنچینەی دووەم : قاعیدەی " هەرکەسێک کافرێک کافر نەکات " بریتییە لەو قاعیدەیەی کە ئیجماعی لەسەرە لەنێوان سەلەفی ئەم ئوممەتە و زانا گەورەکان ، وە ئەو ئیجماعەش بە شێوەیەکی گشتی ئیجماعی لەسەرە ، وە ووردەکاری هەیە کە لە ناوەندی قسەکانمان دەربارەی بابەتەکانی ئەم بەشە ڕوونی دەکەینەوە إن شاء الله تعالى ، کە تەفصیل و ڕوونکردنەوەی تێدایە .
کەواتە دەڵێین بێگومان ئەهلی عیلم جێگیریان کردووە کە " هەرکەسێک کافرێک بە

کافر نەزانێت خۆی کافر دەبێت " ، بەڵام کەی کافر دەبێتەوە ؟ ئەمە ئەوەیە کە إن شاء الله لە ناوەندی وانەکانی ئەو قاعیدەیە بە دەستی دەهێنین ، کەواتە ئەم قاعیدەیە بەم شێوەیە نییە کە بەم إطلاق ی و ڕاهاییەوە کە هەندێک کەس گومانیان بردووە ، بەڵکو چەندین ضابط و قید ی هەیە کە دواتر ڕوونی دەکەینەوە إن شاء الله .

بنچینەی سێیەم : ئەوەیە کە ئەو قاعیدەیە بەم شێوەیە نییە هەروەکو چۆن هەندێک کەس دەڵێن و بانگەشەی دەکەن کە لە بیدعەکانی پێشەوا محمدی کوڕی عبد الوهاب ە (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) چونکە لە گومڕاکان کەسانێک هەنە کە دەڵێن ئەم قاعیدەیە داهێنراوە وە داهێنەرەکەشی پێشەوا محمدی کوڕی عبد الوهاب ە جا ئەمە دوورە لە ڕاستیەوە و ڕاست نییە ، وە ئەمەش بانگەشەیەکی بێ بەڵگەیە بەڵکو ئەمە بوهتان و درۆیەکی تەواوە بەڵکو بەڕاستی ئەم قاعیدەیە لەلای ئەهلی عیلم جێگیر کراوە و إقراری لەسەر کراوە هەر لە کۆنەوە ، وە ئەو کەسەی کە ووتەی ئەهلی عیلم دەخوێنێتەوە و بەدوایدا دەگەڕێت ، ئەوا دەبینێت کە ئەم قاعیدەیە دیار و ئاشکرایە لە أصل و بنچینە دانانەکانیان ، جا بەڕاستی ئەمە گێڕدراوەتەوە لە سوفیانی کوری عویەییەنەوە ، وە هەروەها ئیمامی أحمدی کوڕی حەنبەل (ڕەحمەتی الله لێ بێت) وە أبو زرعة و محمدی کوڕی شحنون وە هەروەها أبوبکری کوڕی عیاش وە یزید ی کوڕی هارون وە گشت زانایانی سەلەف وە هەروەها شیخ الإسلام إبن تیمیة و قاضی عیاض و زانایانی دەعوە (واتە : زانایانی نەجدی) وە جگە لەوانیش لەو کەسانەی کە لێیانەوە گێڕدراوەتەوە و ئەو قاعیدەیان چەسپاندووە و إقراریان لەسەری کردووە ، کەواتە ئەو قاعیدەیە بەم شێوەیە نییە هەروەکو چۆن هەندێک کەس دەڵێن لە داهێنراوی پێشەوا محمدی کوڕی عبد الوهاب ە بەڵکو ئەوە قاعیدەیەکە سەلەفی ئومەت لە کۆنەوە قسەیان لەبارەیەوە کردووە ، جا ئەو کەسەی کە بەدوای ئەم قاعیدەیە و ووتە نەقڵ کراوەکانیان دەگەڕێت ئەوا ئەو قاعیدە دیار و ڕوونە لە کاتی ئەو ووتە نەقل کراوانەی کە لێیانەوە

گێڕدراوەتەوە دەبینیت و دەستی دەکەوێت ، وە إن شاء الله تعالی ئەو ووتە نەقل کراوانە باس دەکەین و لەکاتی هەندێک لەم ووتانە دەوەستین و هەڵوێستەیەکی لەسەر دەکەین .

بنچینەی چوارەم :ئەویە کە ئەنجام دانی ئەم هەڵوەشێنەرەوەیە کەوتنە ناو کوفرە بە ئیجماعی زانایان ، وە کوفریش پێوەی دەلکێ لە سەرەتادا لەو شوێنەدا وە لەدوای إقامە حججە کردن لەو شوێنانەدا هەروەکو ڕوونکردنەوە و تەفصیلەکەی لە وانەکانی داهاتوو دێینە سەری ، وە ئەمەش ئەوەیە کە چەسپێندراوە لەپێش ئەو بنچینەیەی کە ئەو قاعیدەیە بە گشتی ئیجماعی لەسەرە ، وە ڕوونکردنەوەشی تێدایە .

بنچینەی پێنجەم : ئەوەیە کە مناط ی کوفر لەم هەڵوەشێنەرەوەیە بریتییە لە (بەڕاست دانەنان و نکۆڵی کردن و ڕەت کردنەوەی حوکمێکی الله تعالی یە لەدوای ناسینی) وە ئەو مناط ەش بەڵگەی زۆری لەسەرە لە کتێبی الله عز وجل دا ، الله تعالی دەفەرموێت :
{ ولكن الظالمين بآيات الله يجحدون }واتە : بەڵکو ئەو ستەم کارانە ئایەتەکانی الله ئینکار دەکەن . وە هەروەها الله سبحانه وتعالی دەفەرموێت : { وما يجحدُ بآياتنا إلا الظالمون }واتە : تەنیا ستەمکاران دان نانێن بە نیشانەکانی ئێمەدا . وە الله تعالی دەفەرموێت : { و ما يجحدُ بآياتنا إلا الكافرون }واتە : تەنیا بێ باوەڕانی (ڕۆچوو) دان نانێن بە ئایەتەکانی ئێمەدا .

ئەم بنچینەیە لەبەربکە و پەیوەستی بە لەگەڵمان لەکاتی قسەکردنمان لەم بەشەدا لەبەر گرنگیەتی لە شوێنەکەدا ، چونکە ئێمە هەروەکو چۆن إقرارمان کرد کە ئەو مەنهەجەی بینا دەکرێت لەسەری بریتییە لە بنچینە دانان پاشان دابەش کردن و فەرع فەرع کردن ، لەبەرئەوەی هەڵەکردن زۆرجار لەچی ڕوودەدات ؟ یان لە دابەش کردنەکە و فەرعەکەیە بەبێ بنچینە دانان یان لە بنچینە دانانێکی هەڵەیە پاشان لە

دابەش کردن و فەرعەکە ، یان هەندێکیان فەرعەکان وەردەگرێت لە بنچینەدا لە هەندێک بابەتدا ، کە ئەویش لە هەندێک حاڵەتدا دەبێت بەڵام دەبێتە هۆی تێکچوونی مەنهەجی عیلمی لەزۆربەی جاردا هەڵە و انحراف و لادان ڕوودەدات ، لەبەرئەمە دەبینین کە فیرقە هەیە گومڕا بووە بەهۆکاری چی ؟ بەهۆکاری خەلەل و کەم و کوڕی لە بنچینەدانانەدا ، بۆ نموونە : بەڵگەیەکی متشابە پێشدەخەن بەسەر موحکەم ێکدا یان موحکەم ێک دەکەنە متشابە یان دەیکەنە أصل ێک کە بینای لەسەری دەکەن لە حاڵێکدا موحکەم ێکی جێگیر هەیە ... وە بەم شێوەیە .

بنچینەی شەشەم : لە گشتگیر کردنی ئەو قاعیدەیە دەردەچێت ئەویش ئەو بابەتە خیلافیە ئیجتهادیانەیە کە ئەهلی عیلم إختلافیان تێیدا هەیە وە ئەویش لەبەر ئەم نموونانە ، وەک : حوکمی نوێژ نەکەر و ڕۆژوو نەگر و زەکات نەدەر و ئەنجام نەدەری حەج وە بەم شێوەیە ، وە قسەی ئێمە لێرەدا دەربارەی خیلافی ئەهلی عیلمە لە وازلێ هێنان دا ، نەوەک لە إنکاری و نکۆڵی کردن دا ، چونکە ئەو کەسەی کە نکۆڵی دەکات إتفاق لەسەرە هەتاوەکو مرۆڤ ئەگەر ئەنجامیشی بدا و هەستا بە ئەنجامدانی ئەم کردەوانە لەکاتێکدا انکاری و نکۆڵی دەکرد لە واجبیەتیەکەی ئەوا ئەو کەسە کافرە ، پیاوێک بەردەوامە لەسەر پێنج نوێژەکان وە لە یەک نوێژ کردنیشدا دواناکەوێت بەڵام ئینکاری لە واجب بوونەکەی دەکات ئەوا کافر دەبێت ، پیاوێک پابەندی ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان دەبێت وە هەرگیز ڕۆژووی لێ ناخوات و لێی دوا ناکەوێت بەڵام ئینکاری لە واجب بوونی دەکات ئەوا کافر دەبێت هەتاوەکو ئەگەر بە ڕۆژووش بێت . کەواتە ئینکاری کردن بابەتێکە و واز لێ هێنانیش بابەتێکی ترە ، بەهەمان شێوە دەردەچێت لە عمومی ئەو هەڵوەشێنەرەوەیە مەوانیع ێک کە ئەهلی عیلم ئیختلافیان هەیە لە بەشێکی بۆ نموونە : " بلوغ بوون بە مەرج دانراوە بۆ صحەتی کەوتنە ناو ڕیددەوە " ، واتە : لە مەرجەکان یان جێگیر بوونی ڕیددە (بالغ بوونە) ، ئەمەش شوێنی خیلافە لەنێوان ئەهلی عیلم ، وە شوێنی خیلافەکەش بریتییە لە " (سن التمييز) واتە : تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان .

ڕێگایەکی أصولی هەیە کە ئەهلی عیلم بەسەریدا دەڕۆن ناویان لێ ناوە : (ئازاد کردنی جێگایە ناکۆکەکان) ، کێ ئازاد کردنی جێگایە ناکۆکەکانمان بۆ ڕوون دەکاتەوە ؟ (هەندێک لە ئامادە بووەکان وەڵام دەدەنەوە) ، بەڵێ ... (ئازاد کردنی شوێن و جێگایە ناکۆکان) بریتیە لە : باسکردنی خاڵە إتفاقیەکان پاشان لەدوای ئەمە باسکردنی خاڵە خیلافیەکانە .

جا بۆ نموونە : ئەهلی عیلم اتفاقن و یەکدەنگن لەسەر ئەوەی کە کەسی پێگەیشتوو (بالغ) دەکەوێتە ناو ڕیددە و هەڵگەڕانەوە ، وە بەئاگا دەهێنرێتەوە و ڕاست دەکرێتەوە و دەگیرێت و لێپرسینەوەی لەگەڵ دەکرێت و سزا دەدرێت ، وە هەروەها ئەهلی عیلم إتفاقن لەسەر ئەوەی کە منداڵ کە نەگەیشتووەتە تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان ڕیددە و هەڵگەڕانەوە بەسەریدا ڕوونادات و ناکەوێتە ناویەوە ، وە ئەمەشمان لەپێشوودا ڕوونکردەوە ، وە گوتمان ئەگەر هاتوو منداڵێک هەبێت کە هەندێک دەستەواژەی کوفری لێیەوە دەربچێت ، بۆ نموونە : بە منداڵێک بگوترێت : الله ـت خۆش دەوێت ؟ ، دەکرێت کە بڵێت : نەخێر ، ڕەنگە کە جۆرە دەستەواژەیەک دەرببڕێت هاوشێوەی ئەم دەستەواژەیە جا ئەو لەئێستادا نەگەیشتووەتە تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان ، جا ئایا درووستە کەوا لەم حاڵەتە بکەوێتە ناو ڕیددەوە ؟ دەڵێین : نەخێر ، وە ئەمەش جێگای إتفاقە ، ئەو قۆناخەشمان لا ماوەتەوە کە ئەویش نێوانی ئەو دوو تەمەنەیە (تەمەنی پێگەیشتن و بالغ بوون لەگەڵ لەسەرووی تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان) ، جا تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان لێرەدا ئەهلی عیلم إختلافیان هەیە لەسەر حەددەکەی ،

جا هەیانە دەڵێت : حەددی تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان ئەو منداڵەیە کە شارەزای قسە و گفتوگۆ دەبێت وە وەڵامدانەوەشی چاک دەبێت ، واتە ئەگەر پرسیار کرا لە پرسیارەکە تێدەگات وە باشیش وەڵام دەداتەوە ، ئەم ضابط ـە بۆ تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکانە لەبەرئەوەی تەمەنێکی دیاری کراوی نییە ، جا ڕەنگە زوو پێ بگات وە ڕەنگیشە دوا بکەوێت ، جا ڕەنگە منداڵ هەبێت گەیشتووەتە حەوت ساڵی

بەڵام ئێستاش نەگەیشتووەتە ئەو حەددە ، وە هەندێکیشیان هەیە نەگەیشتووەتە ئەو تەمەنەوە بەڵام دەتوانێت کە شتەکان جودابکاتەوە .

ووتەی دووەم : کە ئەویش صەواب و ڕاستە والله تعالی أعلم ، کە حەددی تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان بریتییە لە تەمەنی حەوت ساڵی ، جا ئەگەر منداڵ گەیشتە تەمەنی حەوت ساڵان ئەوا لە ناحیەی شەرعیەوە بە کەسێکی جیاکەرەوەی شتەکان حساب دەکرێت ، وە ئەو ڕایەش بەڵگە پشتگیری دەکات ، کاتێک کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) فەرموویەتی : (فەرمان بکەن بە منداڵەکانتان بە نوێژ کردن لە تەمەنی حەوت ساڵی ، (وە ئەگەر نەیانکرد) لەسەر نوێژ نەکردن لێیان بدەن لە تەمەنی دە ساڵی) ، جا لێرەدا داوا لێ کردن و تەکلیف هەیە وە شتێک هەیە کە ئاراستە کردنی گفتوگۆی شەرعیە بۆ منداڵ لە تەمەنی حەوت ساڵیدا ، بیناش لەسەر ئەمە دەزانین کە تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان پێگەیشتووە کە ئەویش لە تەمەنی حەوت ساڵیە تاکو بالغ بوون ، وە بالغ بوونیش گوتمان چی ڕوودەدات ؟ سێ شت لە ئاست کوڕ وە ئافرەتیش شتێکی تریشی زیاترە کە ئەویش سوڕی مانگانەیە ، کوڕیش بە دابەزینی مەنی و دەرکەوتنی مووی دڕ لە پێشەوەی ، وە بالغ بوونیش لە پانزە ساڵیە .

جا ئایا دەکرێت کە کوڕ بالغ بێت پێش پانزە ساڵی ؟ دەڵێین : بەڵێ ، وە هەروەها ئەهلی عیلمیش جیاوازیان کردووە لەنێوان ناوچە ساردەکان لەگەڵ ناوچە گەرمەکان ، وە قسە کردنیش دەربارەی ئەمە دوورو درێژە ، مەبەستمە لە باسکردنی ئەم بابەتە ، کە ئێستاکە بە مەرج دانراوە بالغ بوون لە جێگیر بوونی ڕیددە یان صیحەتی ڕیددە جێگای خیلافە لەنێوان ئەهلی عیلم ! .

جا بۆ نموونە : ئیمام أبو حەنیفە (ڕەحمەتی الله لێی بێت) و هاوەڵەکەی محمدی کوڕی الحسن وە هەروەها ئیمامی أحمد لە ڕیوایەتێکدا پێیان وایە : کە باڵغ بوون مەرجێک نییە بۆ صیحەت و جێگیربوونی ڕیددە ، چۆن لەمە تێبگەین ؟ ئەو کەسەی

کە گەیشتووەتە تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکان ئەگەر ووتەیەکی کوفری لێیەوە دەرچوو یان کردەوەیەکی کوفری ئەوا حوکمی کوفری بەسەردا دەدرێت ، تەنها ئەوەیە کە ئەوان دەڵێن : حوکمەکانی إستتابە دوادەخسترێت تاکو حەددی بالغ بوون ! باشە ، سوود چییە لەم جیاکردنەوەیە ؟! بەڵێ ، هەتا ئەگەر حوکمەکانی إستتابەش دوابخسترێت بەڵام ئەگەر حوکمی ڕیددە درا بەسەر کەسی جیاکەرەوەی شتەکان لەم حاڵەتەدا ئەوا میراث نابردرێت لەنێوان ئەو و لەنێوان کەسە نزیکەکانی لە موسلمانەکان ، وە ئەگەر خێزاندار بوو جێبەجێ دەبێت بەسەری ئەو ڕیددەیە بەهەمان شێوە پەیمانی عەقدی خێزاندارییەکەشی هەڵدەوەشێتەوە ، ئایا تەصەور دەکرێ منداڵێکی جیاکەرەوەی شتەکان خێزاندار بێت ؟ بەڵێ هەیە .

ڕایەکی تر هەیە : کە ئەویش ڕای أبو یوسف ـە لە هاوەڵەکانی أبو حەنیفەیە وە ڕای شافعی ـە وە أحمد لە دوو ڕیوایەت لێیەوە دەرکەوتووە ، وە ئەویش ئەوەیە کە ڕیددە و هەڵگەڕانەوە جێگیر نابێت وە صەحیح نابێت لەو کەسەی کە لە تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکان دایە کە نەگەیشتووەتە تەمەنی بالغ بوون .

وە بیناش لەسەر ئەو ڕایە حوکمی تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکان وەک حوکمی کێ دەبێت ؟ وەک حوکمی کەسێکە کە نەگەیشتووەتە تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکان ، واتە لەسەر ئەو ڕایە ئەو منداڵەی کە لە تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکان دایە وە ئەو منداڵەشی کە لە تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکاندا نییە لە ڕووی حوکمەوە یەکسانن ، وە ئەوەش صەوابە والله تعالى أعلى و أعلم ، لەڕووی ئەوەی کە خیتابی شەرعی وە تەکالیفە شەرعیەکان دەبەسترێتەوە بەچیەوە ؟ بە بالغ بوون ، (هەروەک رسول الله صلى الله عليه وسلم فەرموویەتی :) " قەڵەم لەسەر سێ کەس هەڵگیراوە : وە یەکێک لەوانەی کە باسی کردووە منداڵە هەتاوەکو بالغ دەبێت " ، وە باسی نیشانەکانی بالغ بوونیشمان کرد ، بە هەمان شێوەی ئەمە بڵێ لە ئاست کەسی مەست (سەرخۆش) چونکە نەمانی عەقڵ ئەهلی عیلم پۆلێنیان کردووە یان ئەهلی

عیلم دابەشیان کردووە بۆ چەند بەشێک : (نەمانی عەقڵ بەهۆکاری موباح و ڕێ پێدراوێک ، نەمانی عەقڵ بە هۆکاری حەڕام کراوێک) ،

نەمانی عەقڵ بە هۆکارێکی ڕێ پێدراو : هەیانە بە هەڵبژاردەی مرۆڤە ، وە تیایەتیشی بە هەڵبژاردەی مرۆڤ نییە .

ئەوەی بە هەڵبژاردەی مرۆڤە : وەکو ئەنجامدانی نەشتەرگەری بۆ کەسێک کە دکتۆرەکە پێی دەڵێت : (بەنج ـت لێ دەدەین) جا پەسەندی دەکات لەسەر ئەمە ، لێرەدا نەمانی عەقڵ بە هۆکارێکی ڕێ پێدراوە یان حەڕام ؟ بە هۆکارێکی ڕێ پێدراوە ، وە ئەو هۆکارەشی کە لە ویستی مرۆڤ دەرچووە وەکو : بورانەوە ، سەرع ، وە جار هەیە مرۆڤ چاوەکانی بەسەریدا زاڵ دەبێت و خەوی لێ دەکەوێت .

وە نەمانی عەقڵ بە هۆکارێکی حەڕام ، وەکو چی ؟ وەکو : خواردنەوەی مەی ، بەڵام نەمانی عەقڵ بە هۆکارێکی ڕێ پێدراو ئەوا ئەهلی عیلم یەک دەنگن لەسەر ئەوەی کە ڕیددە بەسەریدا ڕوونادات ، وە ئەمە موضع ی شاهد نییە ، موضع ی شاهد لە مەستی و سەرخۆش بوون ـدایە ، لێرەدا ئەهلی عیلم ڕا جیاوازن ، جا هەیانە دەڵێت : کەوا دەکەوێتە ناو ڕیددەوە ، وە هەیانە دەڵێت : کەوا ناکەوێتە ناو ڕیددەوە ، ئایا ئەو شێوەیە دەچێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ؟ ئایا ئەو شێوەیە لە تەمەنی جیاکردنەوەی شتەکان لەوەی کە ئەهلی عیلم ڕا جیاوازیان تێیدایە دەچێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ؟ دەڵێین : نەخێر ، لەبەر ئەوەی ئێمە جێگیرمان کرد کە ئەو بابەتانەی خیلافی تێدایە ئەوا شوێنی اجتهادە لەنێوان ئەهلی عیلم کە ئەویش لە دەرەوەی ئەم قاعیدە دایە ، جا ناکرێت کە کەسێک بێت و بینای بکات ، سەیربکە ئەگەر بنچینەکە بووە بنچینەیەکی نا درووست ئەوا دابەشکردن و فەرعەکەش بە نا درووستی لێیەوە دەردەچێت جا بنچینەیەک دابنێت و بێت و بڵێت : (تۆ تەکفیری کەسێکی لە تەمەنی جیاکەرەوەی شتەکانت نەکردووە کەواتە تۆ کافری) ، (تۆ ئەو کەسەت تەکفیر نەکردووە کە ڕیددەیەکی لێیەوە دەرچووە یان ووتەیەکی کوفری لەکاتێکدا ئەو کەسە

سەرخۆشە کەواتە تۆ کافری) ، لەگەڵ ئەوەی کەوا ڕاستە لە ووتەی ئەهلی عیلم هەیە : کە دەربڕینی ووتەی کوفری کە لە کەسی سەرخۆش دەرچووە پێی دەکەوێتە ناو ڕیددەوە ، بەڵام حوکمەکانی إستتابەی دوا دەخسترێت تاکو دوای بەهۆش هاتنەوە ، چونکە ئەو ووتەیە بەربەستی تێدایە ، چونکە مرۆڤ هەیە ڕەنگە هەڵە بکات وە بە سووک سەیری مەسەلەیەک بکات کە قسە بکات لە ووتە کوفریەکان یان کردارە کوفریەکان جا پاشان بچێت بەرەو چی ؟ بەرەو مەی خواردنەوە ، لەپێناوی ئەوەی کە ئەمە ببێتە هۆیەک یان بیانوویەک بۆ ئەو ووتە کوفریانە یان ئەو کردارە کوفریانە ، چونکە لە تاوانبارەکان کەسانێک هەنە کە فقهـ و علمیان هەیە ، جا لەبەر ئەمە ئەهلی عیلم لە هەندێک حاڵەتدا دانیان پێدا ناوە کەوا مرۆڤ مامەڵەی لەگەڵ دەکرێت بە پێچەوانەی مەبەستەکەی ، بێگومان لێرەدا مەبەست لەوە نییە لە دەرخستنی بابەتێک بە تەفاسیلیەوە وە دەرخستنی چەند بەڵگەیەک بۆ هەر یەک لەم دوو ووتەیە ، بەڵکو مەبەست ئەوەیە کە لێرەدا جوزئیات هەیە ، وە چەند بابەتێک هەیە ، وە موانع هەیە ، کە خیلاف ڕوویداوە لەنێوان ئەهلی عیلم جا ئەوە لە غەیری پلە بەندی ژێر ئەو قاعیدە دایە .

وە بەهەمان شێوە یەکێک لە بابەتە گرنگەکان ڕێگری (مانع) ی ئیکراهە " مانع ێکە کە زانایان یەکدەنگن لەسەری " بە شێوەیەکی گشتی ، بەڵام هەندێک لە ئەهلی عیلم ڕا جیاوازیان تێیدا هەیە لە بەشێکی جوزئیاتیەکەی .

جا بۆ نموونە : ئیکراهـ مان هەیە پێی دەوترێت (إكراه الملجئ و إكراه غير الملجئ) ئایا جیاوازی لەنێوان ئەو دووەدا هەیە ؟ ضابط ی إكراه الملجئ چییە ؟ بەڵێ (برایەک لە ئامادە بووەکان وەڵام دەداتەوە و ژمارەیەک نوقات باس دەکات) ،

(ضابط ی إكراه الملجئ چییە ؟) بەڵێ ،

بەڵام ئەهلی عیلم بەهەمان شێوە لەم جوزئییەش ئیختلافیان هەیە ، هەیانە بابەتەکەیان فراوان کردووە لە لایەنەکەوە ، وە هەشیانە بابەتەکەیان تەسک کردۆتەوە لە لایەنەکەوە .

جا بۆ نموونە : هەندێکیان دەڵێن : " إكراه الملجئ " تەنها بە زیندانی کردن دێتەدی ، وەک شافعیەکان ، وە هەیانە بابەتەکەی تەسک کردۆتەوە هاوشێوەی ئەمە وە دەڵێن : إكراه الملجئ نایەتە دی هەتاوەکو مرۆڤ هەڕەشەی لێ دەکرێت بە کارێک کە لەناو چوونی گیانی تێدایە یان لەناو چوونی ئەندامێکی لاشەی تێدایە یان سزا و ئەشکەنجە دانێک کە نەفسێکی تەندرووست توانای نەبێت ، بۆچی وتمان نەفسێکی تەندرووست ؟

واتە : لە هەندێک خەڵکیدا لەوانەیە یەک قامچی وای لێ بکات هەموو شتێک بڵێت ، یان هەندێکیان هەر بەبێ قامچی ، وە بۆ نموونە هەندێکیان " نەخێر " ڕەنگە بەرگەی سەدان قامچی بگرێت بەڵام لێرەدا ئەگەر شتێکی دیاری کراو نەبوو ئەوا چارەنوسی بۆ چی دەبێت ؟ بۆ عورف وە بۆ ناوەڕاستترینی حاڵی خەڵکی ، جا ئەگەر ناوەڕاستترینی حاڵی خەڵکی بە نموونە پەنجا قامچی بەهێز بوو ، ئەوا لێرەدا بەم نموونەیە إكراه الملجئ دێتەدی وە بەم شێوەیە .
جا شایەت لە باس کردنی ئەم بابەتە ئەوەیە کەوا بینایە لەسەر ئەو خیلافە ، ئایا شێوەی ئەو خیلافە دەچێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ؟ دەڵێین : (نەخێر) ، وە بەهەمان شێوە دەڵێین کە ئەهلی عیلم کەوا ئیختلافیان هەبووە و وتوویانە : (ئایا بۆ إكراه هەڕەشە لێ کردن بەسە ؟ یان پێویستە کە سزا و ئەشکەنجەکەی بدرێت ؟) جمهوری زانایان بە پێچەوانەی ئیمام أحمد فەرموویانە : بەڵێ ، هەڕەشە لێ کردن بەسە .
مانای هەڕەشە لێ کردن چییە ؟

دەڵێت : ئەگەر ئەم کارە ئەنجام نەدەیت ئەوا ئێمەش ئەم کارەت بەرامبەر ئەنجام دەدەین ، وە جمهوری زانایان فەرموویانە : بەڵێ هەڕەشە لێ کردن بەسە ،

بەڵام ئیمامی أحمد فەرموویەتی : " نەخێر " ڕەحمەتی الله لە ئیمامی أحمد بێت فەرموویەتی : نەخێر هەتاوەکو سزا و ئەشکەنجەکەی دەدرێت ، لەبەرئەمە زانایانی ئەهلی سیرە دەفەرموون : کە یەحیای کوڕی معین (رەحمەتی الله تعالی لێی بێت) چووە لای ئیمام أحمد ، یەحیای کوڕی معین ڕوخسەتی وەرگرتبوو ! دەستی بە ڕوخسەتەوە گرتبوو بۆیەش لە زیندان ئازاد کرابوو بەڵام ئیمامی أحمد (رەحمەتی الله لێی بێت) نەخێر ! دەستی بە عەزیمەتەوە گرتبوو وە پابەندی ڕایەکەی خۆی ببوو جا کاتێک یەحیای کوڕی معین چووە لای بۆ سەردانی کردنی ڕەحمەتی الله لە هەموویان بێت ، ئیمامی أحمد ڕووی لێ وەرگێڕا ، یەحیای کوڕی معین فەرمووی : ئەی باوکی عبدالله فەرموودەکەی عەمار ! ، ڕەددی نەکردووەتەوە ، سەیری شکۆ و ڕێزی یەحیای کوڕی معین بکەن (رەحمەتی الله لێی بێت) ، ئیمامی أحمد ، ئاڵایەکە لە ئاڵاکان ، وە خزمەتکارێکە لە خزمەتکارەکانی سوننە ، جا ئیمامی أحمد ڕووی لێ وەرگێڕا ، جا تێبینی بکەن و سەیربکەن ئیمام أحمد تەکفیری نەکرد لەگەڵ ئەوەی کەوا ڕوخسەتی وەرگرتبوو بەچی ؟ بە هەڕەشە لێ کردن ، لێرەدا فەرموویەتی هەڕەشە لێ کردن بە إكراه الملجئ دێتەدی وە بیناش لەسەر ئەمە بەهۆی ئەم ڕوخسەتەوە ڕوخسەت وەردەگرێت ، جا کاتێک یەحیای کوڕی معین ویستی بچێتە دەرەوە ، ئیمامی أحمد فەرمووی : (بەڵگە دەهێنرێتەوە بە فەرموودەی عەمار ، وە عەماریش سزا و ئەشکەنجە درابوو) .

عەمار بەسەرهاتەکەی دەزانن ، لێیدرا و ئەشکەنجە درا و ئەزیەت درا هەتاوەکو کاتێک هاتەوە بۆلای پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) چی پێ فەرموو ؟ فەرمووی : (موشریکەکان وازیان لێ نەهێنام ، هەر ئازارو ئەشکەنجەیان دام ، هەتا ناچاریان کردم کە قسە بەتۆ بڵێم) ، هەتاوەکو قسەی بە پێغەمبەر ووت (صلى الله عليه وسلم) ، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرموو : (دڵت چۆن بوو ؟) ،

عەمار فەرمووی : (دڵم ئارام و دڵنیا بوو بە ئیمان و باوەڕ) ، پێغەمبەریش (صلى الله عليه وسلم) پێی فەرموو : (ئەگەر ئەوان دووبارە ئەشکەنجەیان دایەوە ، تۆش دووبارە ئەو قسانە بکەوە) ، وە ئەگەرچی هەندێک لەو ڕیوایەتانە قسەی لەسەرە ، بەڵام ئەهلی عیلم بەردەوام تەفسیری ئەو ئایەتەی پێ دەکەن .

جا لێرەدا بۆمان دەرکەوت ئەوە جوزئیاتە ، ئایا هەڕەشە لێ کردن بەسە یاخود واجبە کە سزا و ئەشکەنجەی بدرێت ؟ ئەوە خیلافی تێدایە بۆیە بینا لەسەر ئەو وتەیەی کە دەڵێت : (بەمەرج دانراوە کەوا پێویستە لە تەحقیق کردن و هێنانەدی إكراه الملجئ دەبێت سزا و ئەشکەنجە بدرێت) بینا لەسەر ئەمە ئەو کەسەی کە وەڵام دەداتەوە بەبێ ئەوەی کە سزا و ئەشکەنجە بدرێت وە هەر بە هەڕەشە لێ کردنەکە اكتفاء بکات و بەسی بکات ، بینا لەسەر ئەو بنچینە دانانە ئەوا ئەو کەسە کافرە ! ، بەڵام دەڵێین ئەو بابەتانە ناچێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ، قاعیدەی (هەرکەسێک تەکفیری کافرێک نەکات یان گومانی هەبێت لە کوفرەکەی یان ڕێباز و بەرنامەکەی بەڕاست دابنێت ئەوا کافر بووە) . وە ڕەنگە یەکێک بێت و بابەتێکی خیلافی إجتهادی تێوەی بگلێنێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ئەوا ئێمە پێی دەڵێین : " نەخێر " هەڵەت کرد ، وە بەردەوام ئەهلی عیلم ڕا جیاوازی و إختلافیان هەبووە لە چەند بابەتێکی وەک ئەو بابەتانە وە نەبووە کەوا هەندێکیان هەندێکی تریان تەکفیر کردبێت .

باشە : لێرەدا کارێک هەیە ئەویش بەم شێوەیە جێگای گرنگی و بە هەند وەرگرتنە ، بەڵام ڕەنگە دوای بخەین بۆ وانەی داهاتوو بەڵام ئاماژەی بۆ دەکەم : ئەگەر زانیمان کە مناط ی کوفری بریتییە لە بەڕاست دانەنان و ڕەت کردنەوەی دەقە شەرعیەکان و نکۆڵی لێ کردنیەتی لەدوای ناسینی ، ئەوا جیاوازی دەکەین لەنێوان ئەو کەسەی کە دەوەستێت (لە تەکفیر کردنی کەسەکە) لەگەڵ ئەوەش کە حاڵی ئەنجام دەرەکەی بۆ دەرکەوتووە ، (ئەو تەقسیم و دابەش کردنەمان هەیە و دێینە سەری بەڵام ئێستا بەکورتی باسی دەکەم) ، لێرەدا دابەش کردن و تەقسیم ێک هەیە کە پێویستە ضبط کردنی بۆ تێگەیشتن لە بابەتەکانی ئەو قاعیدەیە :

یەکەم : کارەکە ظاهر و دیارە وە ئەنجام دەرەکەش حاڵی ظاهر و دیارە ، ئەوا هیچ پەناگە و ڕزگار بوونێکی نییە لە پێوە لکاندنی و پەیوەست کردنی حوکمی کوفر بۆ کەسێک کە ئەمە حاڵی بێت .

دووەم : کارەکە ظاهر و دیارە بەڵام حاڵی ئەنجام دەرەکە ظاهر نییە و نادیارە ، لێرەدا دەڵێین : لەسەرەتادا حوکمی کوفر پێوەی پەیوەست ناکرێت و نایگرێتەوە ، وە بەڵکو پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ و دەرخستن هەیە .

سێیەم : کارەکە خەفی و شاراوەیە ، جا لێرەدا بازنەی بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن دەبێت فراوان بکرێت ، واتە هەرکاتێک (کارەکە) دەرکەوت بوو بەئاشکرایی ئەوا بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردنیش تەسک دەکرێتەوە ، وە هەرکاتێک کارەکە خەفی و شاراوە و نادیار بوو ئەوا بازنەی بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردنەکەش فراوان دەکرێت ، بەم شێوەیە ...

بنچینەی حەوتەم : خەڵکی لەگەڵ ئەو قاعیدەیە دەبنە سێ جۆر :

جۆری یەکەم : مەبەستی حەقە وە دەشیپێکێت : وە ئەو جۆرەیان گومانی تێدا نییە کەوا پێکاویەتی چونکە الله هیدایەتی داوە ، لەبەرئەمە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) عەلی فێردەکرد و دەیفەرموو : (هەروەکو بە صەحیحی هاتووە) " ئەی عەلی لە دوعاکانتدا بڵێ : ئەی پەروەردگارا هیدایەت و ڕێنموونیم بکە و یارمەتیم بدە بۆ پێکاندن ، وە مەبەست لە هیدایەت دانیشت هیدایەت دانە بۆ ئەو ڕێگا ڕاستە وە مەبەست لە پێکاندنیش پێکاندنی تیرە " .

جۆری دووەم : ئەو جۆرەیە کە مەبەستی حەقە بەڵام هەڵە دەکات و ناپێکێت :جا ئەو جۆرە کەسانە درووست نییە هەڵسوکەوت کردن و پەلە کردن و دەستپێشخەری کردن بە وەصف کردنیان بەهەندێک جۆری وەصفی نا شەرعی چونکە ئەو جۆرە کەسانە مەبەستیان حەق بووە بەڵام نەیانپێکاوە ، وە مەبەستیان بنچینەیەکی باطل نەبووە کە باطل ەکەیان پێکابێت ، جیاوازی هەیە یان نا ؟ بەڵێ

جیاوازی هەیە ، ئێمە دەزانین کە کەسانێک هەنە کاریگەرن بە حەق بەڵام ناپێکن ، ئایا نەهاتووە لەوەی کە لە هەندێک لە هاوەڵانەوە وارید بووە ! بەم شێوەیە لە ڕووداوی قدامة کوڕی مظعون ؟ تەئویلیان کرد بەڵام ئەو تەئویلە چی بوو ؟ هەڵە بوو ، جا دەزانین کە کەسانێک هەنە مەبەستیان حەقە بەڵام ناپێکن ، بەڵکو بۆ هیچ کەسێکیش نییە پارێزراو بوون و نەکەوتنە ناو گوناھ و هەڵەوە ، ئایا هیچ کەسێک لە مرۆڤەکان هەیە معصوم و پارێزراو بێت لە کەوتنی بۆناو هەڵەوە ؟ نەخێر نییە ، بێجگە لە پێغەمبەران نەبێت (سەلامی اللە لە هەموویان بێت) لەوەی کە دەیگەیەنن لە پەروەردگاریانەوە ، بۆیە گومانی تێدا نییە کە ئەو جۆرە کەسانە ئومێدی هیدایەت و گەڕانەوە پێیان هەیە چونکە أصل نیەتی چاکە .

جۆری سێیەم : وە ئەو جۆرەش جۆرێکە کە مەبەستی ئەو هەواو ئارەزووەی لە نەفسیدا هەیەتی بێتەدی : (داوای سەلامەتی و پارێزراوی لە اللە دەکەین) جا نەفسی خۆی دەکاتە نوێنەر و کارەکانی پێ دەسپێرێت ، جا لە هیدایەت و پێکاندنیش بێ بەش بووە ، ئینجا دەبێتە کەسێکی گومڕا و گومڕاکەر

بنچینەی هەشتەم و کۆتایی : باسکردنی ضابط ی بابەتە ئاشکراکان و ضابط ی بابەتە شاراوەکان :

بەڕاستی ئێمە تاکو ئێستا هەر بەردەوامین لە پێشەکیەکان ، واتە ئێستاش نەچووینەتە ناوەڕۆکی بابەتەکە و لێی وورد نەبووینەتەوە لە بابەتەکانی ئەم قاعیدەیە ، لەبەرئەوەی ڕوونم کردەوە کە ئەو مەنهەجەی ئێمە لەسەری دەڕۆین لەم وانانەدا إن شاء اللە تعالى ، بنچینەدانانە پاشان دابەشکردن و فەرع دانانە ، لەبەرئەوەی ئەگەر بە فەرع دانانەکە دەستم پێ بکردبووایە وە بنچینەکانیش باس نەکرابا و ئامادە نەکرابوایە (باشە چۆن دەبوو ئەگەر ئاوا بوایە ؟) ، ئەوا دەتبینی ڕەخنە گرتنێکی زۆر ، بەڵام کاتێک بنچینەکان جێگیر کران و ضبط کرا ئەوا ئاسوودە دەبن و ئاسوودە دەکرێن .

ضابط ی بابەتە ظاهر و ئاشکرا و دیارەکان : بریتییە لەوەی کە : هەموو زانستێک یان هەموو بابەتێک ئەگەر بەڵگەکانی ڕوون و ئاشکرا بوو وە ئومەتیش لەسەری کۆببوونەوە وە عیلمەکەی بۆ گشتی (واتە گشت خەڵک) و تایبەت (واتە : کەسانی تایبەت وەک زاناکان) ڕوون و ئاشکرا بێت .

ئەوە ئەگەر ضبط کرابێت ئەوا سوودمان پێ دەگەیەنێت لە مەسەلەیەک کە پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن و ئاشکرا کردنە ، ئەگەر تێبگەیەنرێت .

جا بەڕاستی شتێکی زانراوە کە هەندێک لە خەڵکی وا گومان دەبات کە بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن و ئاشکرا کردن و دەرخستنی بابەتێک ئەوەیە کە داوا لە کەسێک بکات و بێت بۆلای ، پاشان دوای ئەمە نیو سەعات دابنیشێت و بۆی ڕوون بکاتەوە هەتاوەکو بە تێگەیشتنێکی تەواو لێی تێدەگات ، نەخێر هەموو ئەمانە قسەی دوورە لە ڕاستیەوە ، وە ئەمە مەبەستی سەلەف و ئەهلی عیلم نەبووە لەم بابەتەدا .

وە ئەگەر لێرەدا بابەتانێک هەبوو بەڵێ تێگەیشتن تێیدا بە مەرج دادەنرێت وە ئەویش لەوەی کە شاراوەیە لە بابەتەکان ، بەڵام ئەگەر بابەتێک لە بابەتەکانی أصول بوو (واتە لە ئەصلی دین بوو) ئەوا تەنها بە پێگەیشتنی بەڵگە بە زمان بەسە کە کەسی بەرامبەر لێی تێبگات و پێی بگات (کەسێکی عەرەب ڕوونکردنەوەکەی پێگەیشت بە زمانی عەرەبی کۆتایی دێت) ، (وە کەسی ئەعجەمی ڕوونکردنەوەکەی بە زمانی خۆی پێ گەیشت بەسە) ، تێدەگات تێناگات ئەمە شتێکی ترە .

لەبەرئەمە دەبینین کە لە سیاقاتەکانی قورئان زۆربەی لەوەی کە هاتووە ذەم و سەرزەنشت کردنە لەگەڵ ئەوەی کە حوججەی الله لەسەر موشریکەکان کرا ، لەگەڵ ئەمەش دەبینیت :

(**لهم قلوبٌ لا يفقهون بها ... ولهم آذانُ لا يسمعون بها**)واتە : دڵیان هەیە بەڵام پێی تێناگەن (لە ڕاستی) ... و گوێیان هەیە (هەقی پێ) نابیستن .

جا لێرەدا مەبەست بە بیستن بریتییە لە تێگەیشتن ، لەگەڵ ئەوەی کە بیستیان و حوججەی الله کرا لەسەریان تەنها بە بیستن ، مەرجە کە دەبێت ئەو بیستنە بە شێوەیەکی ڕێک و پێک پێی بگات ، کەسی عەڕەب خیتابی عەڕەبی پێی دەگەیەنرێت ، وە بەم شێوەیە ، کەواتە ضابط ی بابەتە ظاهر و ئاشکراکانمان زانی .

ضابط ی بابەتە خەفی و شاراوەکان : بریتییە لە هەر بابەتێک کە کەسانی تایبەت (واتە زاناکان و ئەو کەسانەی کە علومی شەرعیان خوێندووە و...) دەیزانن ، بەبێ ئەوەی گشت خەڵکی لێی شارەزا بن لەبەر شاراوەییەکەی و بەناو بانگ نەبوونەکەی .

بەڵێ بەم شێوەیە لە ضابط ەکانی ئەوەیە کە نەزانراوە بە زەرورەت لە دین ، جا هەر بابەتێک بە زەرورەت نەزانراو بوو لە دیندا ئەوا لەو بابەتە شاراوانەیە کە جودا دەبێتەوە عیلمەکەی بۆ کەسانی تایبەت بەبێ ئەوەی کە گشت خەڵکی لێی بزانن .

کەواتە ئەمە ئەو بنچینانە بوو کەوا حەزم کرد پێشی بخەم بەر لەوەی کە قسە دەربارەی بابەتەکانی ئەو بەشە یان ئەو قاعیدەیە بکەین بۆ ئەوەی دەست بکەین بە جیاکردنەوەکە .

جا دەست دەکەین بە یەکەم بابەت (ی ئەم قاعیدەیە) بە یارمەتی الله عز وجل :

ئەهلی عیلم خەڵکی لەم قاعیدەدا دابەش دەکەن بۆ چەند بەشێک :

بەشی یەکەم : کەسانێک هەنە کە دەق یان لەسەر هاتووە بە ڕوون و ڕاشکاوانە لەسەر تەکفیر کردنیان بەدیاری کراویەوە ، وە ئەوانیش دەبنە دوو بەش : طائیفە و کۆمەڵەکان ، وە شەخص و کەسەکان یان تاکەکان .

طائیفە و کۆمەڵەکان وەکو : یەهودی ، نەصرانیەت ، وە مەجوسی ، وە بوذی و هاوشێوەی ئەمانە ، إن شاء اللە ڕوونکردنەوەی حوکمەکانیش لەدوایەوە دێینە سەری .

وە شەخص و کەسەکان یان تاکەکانیش وەکو : فیرعەون و هامان و قارون و إبلیس یان أبو لەهەب ، وە هەر کەسێکە کە دەق بە ڕوون و ڕاشکاوانە لەسەری هاتووە بە ناوەکانیان و وەصف کردنیان بە دیاری کراویەوە بە کوفر .

جا بینا لەسەر ئەو بنچینە دانانە ، حوکمی ئەو بەشە بەم شێوەیەیە : هەر کەسێک بەکافریان نەزانێت و تەکفیریان نەکات بە موعەیيەنی و دیاری کراویەوە ئەوا ئەو کەسە کافرە ، وە ئەو کەسە دەچێتە ناو بنچینە و سەرەتای ژێر ئەو قاعیدەیە ، بۆچی ؟ لەبەرئەوەی بە زەرورەت زانراوە لە دیندا ، وە ئەمەش بنچینەکەمان بۆی دانا لە قاعیدەکەدا ، کە دەقی ڕوون و ڕاشکاوانەی تێدایە لە قورئانی پیرۆز ، وە بیناش لەسەر سەلامەتی ئەم جۆرە کەسانە کارەکەیان بە نکۆڵی لێ کردن و ڕەت کردنەوە دادەنرێت ، ئەو بابەتە مەسائیلەکانی خەفی و شاراوەی تێدایە یان ظاهر و ئاشکرا ؟ مەسائیلە ظاهر و ئاشکراکانی تێدایە ، ئەو بابەتەش ضبط کرا ، وە هەروەها بە هەمان شێوەی ئەمە بەڵگە دەهێنرێتەوە بە هەر ئایەتێک کە اللە تعالی تێیدا حوکمی بە کوفر داوە لەسەر هەموو ئەو کەسانەی کە نکۆڵی شتێک دەکەن لە ئایەتەکانی یان شتێک لە حوکمە شەرعیەکان کە دەقی لەسەر هاتووە ، کەواتە ئەوە بریتیی بوو لە بەشی یەکەم وە ئا ئەمەش حوکمەکەیەتی .

وە ئەهلی عیلم (ڕەحمەتی اللە لێیان بێت) ئیجماعیان گێڕاوەتەوە لەسەر کوفری هەرکەسێک کە تەکفیری ئەو بەشە نەکات یان پۆلێک لە خەڵکی ، وە لەوانەشی کە ئیجماعی لەمەدا گێڕاوەتەوە قاضی عەیاض ە (ڕەحمەتی اللە تعالی لێی بێت) هەروەکو چۆن لە کتێبەکەی [الشِّفاء] باسی کردووە ، وە ئەو کتێبەش لەڕاستیدا وەک ناوەکەیەتی " شیفاء " ، جا ئەگەر دڵ پاک و بێ گەرد بێت ئەوا بەڕاستی اللە

سبحانە وتعالی ئەو بەڵگانە دەکاتە شیفا بۆ گومانەکان وە دەیکاتە شیفا بۆ هەموو ئەو شتانەی کە بە بیرو هۆشی مروڤ وابەستە دەبێت .

وە (ڕەحمەتی الله لێی بێت) گێڕاویەتیەوە کە ئیجماع هەیە لەسەر کوفری هەرکەسێک کە تەکفیری یەکێک لە گاوڕەکان و یەهودی ناکات وە یان تەکفیری هەموو ئەو کەسانە ناکات کە لە دینی موسلمانان جودا بوونەتەوە ، یان وەستا لە تەکفیر کردنیان یان گومانی هەبێت لەمەدا ، جا (رەحمەتی الله لێی بێت) فەرموویەتی : " لەبەرئەوەی تەوقیف وە ئیجماع یەکدەنگن لەسەر کوفریان " سەرنج بدەن لەگەڵم ئەی براکانم " جا هەرکەسێک تەوقیفی کرد لەمەدا " واتە : کەسێک کە گومانی لێیان هەبێت یان بەڕاستیان دابنێت یان " هەرکەسێک تەوقیفی کرد لەمەدا ئەوا دەق بەناڕاست داناوە یان تەوقیفی کردووە " وە ئەمەش ئەوەیە کە بنچینەمان بۆی دانا پێش کەمێک لەوەی کە مناط ی کوفری لەم هەڵوەشێنەرەوەیە چییە ؟

سەیربکە چی چەسپاندووە قاضی عەیاض (رەحمەتی الله لێی بێت) ؟ ، بەڵێ " ئەوا دەق بە ناڕاست داناوە یان تەوقیفی کردووە یان گومانی تێدایە ، وە بەناڕاست دانان یان گومان تێدا بوون ڕوونادات تەنها لە کەسێکی کافر نەبێت " .

کەواتە سوودی چیمان وەرگرت لەم ووتەیەی کە نەقلمان کرد ؟ ژمارەیەک ئومور : ئیجماع بەستراوە لەسەر کوفری ئەو کەسەی کە تەکفیری ئەو بەشە ناکات ، وە زانیمان کە مناط ی تەکفیر لەم هەڵوەشێنەرەوەیە بریتییە لە ئینکاری و نکۆڵی کردن و ڕەت کردنەوەی حوکمی الله یان تکذیب و بە ناڕاست دانانی دەقێکی شەرعی .

وە بەهەمان شێوە الشیخ أبو بطین ئیجماعی گێڕاوەتەوە لەسەر هەرکەسێک کە تەکفیری یەهودی و گاوڕەکان ناکات و فەرموویەتی : " موسلمانان یەکدەنگن لەسەر کوفری ئەو کەسەی کە تەکفیری یەهودی و گاورەکان ناکات یان گومانی هەیە لە کوفریان " سەرنج بدەن " وە ئێمە دڵنیاین کە زۆربەشیان جاهیلن " بۆچی ؟

لەبەرئەوەی بابەتێکە کە بە زەرورەت زانراوە لە دین وە دەقی قەطعی و کۆدەنگی لەسەرە ، وە هیچ کەسێکیش نییە (لە موسلمانان) کە بێگومان ئەو ئایەتانەی خوێندووەتەوە کە بەڵگەیە لەسەر کوفری یەهودی و گاورەکان یان بەسەریدا خوێندراوەتەوە و گوێی لێ بووە .

جا ئەمە بابەتێکی ظاهر و ئاشکرایە ، وە هەروەها ئیجماعی لەسەرە ، وە دەقی قطعی تێدایە ، جا لێرەدا هیچ ڕێگایەک دانانرێت بۆ شاراوە بوونی ، وە ئێمە لێرەدا دەڵێین : ئەو کەسەی بیانوو دەهێنێتەوە بۆ ئەمانە ئەوا دەقی ئاشکرا و ڕوونی لەسەرە لەسەر کوفری ئەو کەسە ، وە ئەویش دەچێتە ناو بنچینەی ژێر ئەو هەڵوەشێنەرەوەیە ، یان ئەو قاعیدەیە .

وە بێگومان یەهودی و گاورەکان کافرن هەروەکو چۆن جێگیرمان کرد کە بە زەرورەت لە دین زانراوە دادەنرێت ، کەسانی گشتی و تایبەت جاهیل نین بە حاڵیان ، بەڵکو ئیمان و باوەڕ صەحیح نابێت بۆ هیچ کەسێک هەتاوەکو بیرو باوەڕی وادەبێت کە هەموو دینێکی پێچەوانەی ئیسلام باطل ە ، کەواتە ئا ئەمەیە بەشی یەکەم .

لێرەدا کارێک هەیە کە پێش کەمێک بەسمان کرد وە ڕەنگە بگەڕێینەوە بۆ باس کردنی إن شاء الله بەهەمان شێوە لە وانەی داهاتوو ، ئێمە وتمان : کردەوە هەیە ظاهر و ئاشکرایە وە ئەنجامدەرەکەشی ظاهر و ئاشکرایە ، وە کردەوەکە ئاشکرایە بەڵام حاڵی ئەنجام دەرەکەی شاراوە و نادیارە ، وە کردەوەش هەیە شاراوە و نادیارە ، جا گومانی تێدا نییە کەوا ئەمانە گشتیان لەسەر یەک پلە نین .

بەشی دووەم : لە بەشە پلە بەندیەکانی ژێر ئەو قاعیدەیە : کۆمەڵانێکن وە کردەوانێکن کە دەق هاتووە لەسەر تەکفیر کردنی هاوەڵەکانیان یان ئەنجام دەرەکانیان ، وەک إستغاثە و پەنا بردن و داوای فریاکەوتن لە غەیری الله عز وجل ، وە سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری الله ، وە سوجدە بردن بۆ غەیری الله وە هاوشێوەی ئەمانە ، وە حوکم کردن بە غەیری ئەو قورئانەی کە الله دایبەزاندووە ، وە إستهزاء و

گاڵتە کردن بە اللە یان بە دین یان بە پێغەمبەری دەست پاک (علیه أفضل الصلاة والسلام) وە تاکو کۆتایی ...، جا ئێستا دەچینە سەر تەفصیل و ڕوونکردنەوەی حوکمی ئەو بەشە .

دەڵێین : حوکمی ئەو کەسەی کە دەوەستێت یان گومانی هەیە لە کوفری ئەنجامدەری یەکێک لەم هەڵوەشێنەرەوانە ، ئەوا لەم چەند حاڵەتە بەدەر نییە :

حاڵەتی یەکەم : کە ئەویش زۆر ووردە ، ئەوەیە کە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردنی ئەو کەسە ، چونکە پێی وایە ئەو کردەوەیەی کە کەوتووەتە ناویەوە کوفر نییە ، واتە دەڵێت : سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری اللە درووستە و کوفر نییە ، کەواتە ئەمە هەر لە بنچینەدا کەسێکی کافرە جا دەوەستێت لە کوفری ئەو کەسەدا یاخود نەوەستێت ، چونکە پێی وایە کە ئەو کردەوانەی کە بەڵگەی نەص بە ڕاشکاوانە لەسەر کوفری ئەنجام دەرەکەی هاتووە ئەوا ئەو کەسە پێی وایە کەوا ئەو کردەوانە کوفر نییە جا لێرەدا ئەمە ڕەت کردنەوە و تەکذیب و بە ناڕاست دانەری دەقی شەرعیە ، کە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردنی ئەو کەسە لەبەرئەوەیە کە پێی وایە ئەو کارەی کە کەوتووەتە ناویەوە کوفر نییە ، وەک ئەوەی کە دەڵێت : سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری اللە ، یان حوکم کردن بە غەیری ئەو قورئانەی کە اللە دایبەزاندووە ، یان إستغاثە و هانا و هاوار و داوای یارمەتی کردن لە غەیری اللە ئەوا ئەمانە هیچیان کوفر نین ، وە ئەوە لەو شتانەیە کە اللە سبحانە وتعالی حەڵاڵی کردووە ئەوا کافر بوون دەیگرێتەوە ، داوای سەلامەتی و لەش ساغی لە اللە دەکەین .

حاڵەتی دووەم : سەرنجی ئەو جیاوازیە بدەن (چونکە ئەمە مەسائیل و ئومورێکی دەقیق و ووردە) : ئەویش ئەوەیە کە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردنی کەسەکە لەگەڵ إقرار کردن و دانپێدانانی بەوەی کە ئەو شتەی ئەو کەسە کەوتووەتە ناویەوە بە موعەیيەنی و دیاری کراویەوە کوفرە ، وەک ئەوەی کە (حوکمی کردووە بە غەیری ئەو قورئانەی کە اللە دایبەزاندووە ، جا دەڵێت : حوکم کردن بە غەیری

ئەوەی کە الله دایبەزاندووە کەمترین گومانم لێ نییە کەوا کوفرە ، سەربڕین بۆ غەیری الله ، دەڵێت کەمترین گومانم لێ نییە کە سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری الله کوفرە) بەڵام دەست هەڵدەگرێت و واز دەهێنێت لە تەکفیر کردنی ئەو کەسەی کە ئەنجامی داوە لەگەڵ إقرار کردنیشی بەوەی کە ئەو شتەی ئەو کەسە کەوتووەتە ناویەوە بە موعەییەنی و دیاری کراویەوە کوفرە ، بەڵام دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردنی (واتە : تەکفیریان ناکات) لەبەرئەوەی مانع و ڕێگرێک هەیە کە ڕێگری لێ کردووە لە دابەزاندنی حوکم بەسەر ئەنجامدەری کوفرەکە ، وە هەروەها ئەمەش لە چەند حاڵەتێک بەدەر نییە :

دەبێت ئەو مانع ەی کە دەیگێڕێتەوە (مُعتبر التنزيل صحيح) بێت ، کەواتە چۆن تێبگەین لەمە ؟ چەند موانع ێکی موعتەبەر هەیە وە هەروەها چەند موانع ێکی غەیر موعتەبەریش هەیە ، وە چەند موانع ێکی موعتەبەر هەیە وە " التنزيل " تێیدا صەحیح نییە ، وە هەروەها چەند موانع ێکی موعتەبەر هەیە وە " التنزيل " تێیدا صەحیحە ، کەواتە ئەمە تەقسیماتە ، (یەکێک لە ئامادە بووەکان دەربارەی شتێک پرسیاری لێ دەکات) وە الشيخ یش (تقبله الله) وەڵام دەداتەوە و دەفەرموێت : چونکە هەموو ئەو کەسانەی کە دەکەونە ناو کوفرەوە دەبینیت کە تەئویلیان هەیە ، بەڵام مەرج نییە هەموو تەئویلێکیش قبوڵ بکرێت ، وە مەرج نییە هەموو مانع ێکیش ڕێگری لە دابەزاندنی حوکمەکە بکات بەسەریدا ، واتە بۆ نموونە : ئەگەر سەیری مانعی جەهل بکەیت دەبینیت کە چەند بابەتێک هەیە ئەهلی عیلم ئیجماعیان هەیە لەسەر إعتبار بۆ نەکردنی جەهل تێیدا وەک مانعێک ، وە چەند مانعێک یش هەیە ئەهلی عیلم إعتباریان بۆ کردووە کە جەهل تێیدا مانع ە ، دیاری بابەتەکان و شاراوەکانی کاریگەری هەیە ، بابەتە ظاهر و ئاشکراکان بە زەرورەت زانراوە لە دیندا جا ئەهلی عیلم هەروەکو چۆن بنچینەمان بۆی دانا و جێگیرمان کرد کە ئەنجامدانی شیرک لە بابەتە ئاشکراکان مرۆڤ کافر دەکات جا جاهیل بێت یان تەئویلی هەبێت .

کەواتە ئێستا دەگەڕێمەوە (سەر بابەتەکەمان) باسی دەست هەڵگرتووی یەکەممان کرد (لە تەکفیر) ، ئێستاش دەگەڕێینەوە سەر دەست هەڵگرتووی دووەم : " ئەوەیە کە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردن لەوەی کە باسی دەقێک دەکات کە کارەکەی کوفرە لەگەڵ إقرار کردنینیشی کە ئەوەی کەوتە ناویەوە بە موعەیینەنی و دیاری کراوی کوفرە بەڵام دەستی هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردنی کەسێکی دیاری کراو لەبەرئەوەی مانعێک هەیە کە ڕێگری لێ کردووە لە حوکم دانی بەسەر ئەو کەسەی کە کوفرێکی ئەنجام داوە .

باشە ، ئایا جیاوازی هەیە لەنێوان دەست هەڵگرتووی یەکەم و دەست هەڵگرتووی دووەم ؟ بەڵێ جیاوازی هەیە ، چونکە ناکرێت کە بڵێت ئەم کردەوەیە حوکمی شەرعی بەسەریدا دانەبەزیووە لەکاتێکیشدا ئەو کەسە کوفری ئەنجام داوە ، بەڵام دەڵێت " بەڵێ ، کوفری ئەنجام داوە ، بەڵام لێرەدا مانع هەیە بۆیە ڕێگری لێ کردووە لە پێوە لکاندنی حوکمی کوفر پێیەوە " ، ئێستا " کەسێک إکراهی لێ کراوە " قسەیەکی کوفری دەڵێت ، ئەی بۆچی پێی ناوترێت کافر ؟ چونکە ئەو مانع ە ڕێگری لێ کردووە لە پێوە لکاندنی حوکمی کوفر بە کەسەکە .....

وە خۆشەویستان و بەڕێزانم مەوانع هەیە موعتەبەرە لە هەموو مسائل و بابەتێکی ئیمان و کوفر بۆ نموونە وەک إکراه و زۆری لێ کردن ، وە موانع یش هەیە لە چەند بابەتێک موعتەبەرە ، بەڵام لە بابەتەکانی تر موعتەبەر نییە ، بۆیە لێرەدا خەلەل درووست دەبێت لە " گشتگیر کردن " ، دێت مانع ێک دەهێنێت کە ئەهلی عیلم ئەو مانع ەیان اعتبار بو کردووە لە بابەتێکدا کەچی گشتگیری دەکات بەسەر بابەتەکانی تریشەوە یان بە پێچەوانەوە ! ، واتە بۆ نموونە وەک : مانع ی (جەهل) ، ئەهلی عیلم اعتباریان بۆی کردووە لە بابەتە خەفی و شاراوەکان ، ئەگەر کەسەکە جاهیل بوو پێی ئەوا جەهل دەبێتە عوزر بۆی وە تەکفیر ناکرێت و نایگەیەندرێتە ناو کوفرەوە هەتاوەکو إقامە حوججە دەکرێت و تێدەگەیەنرێت .

بە مەرج دانانی تێگەیشتن و فەهم بۆ نموونە پێویستە کەوا بزانین ئەهلی عیلم إقراری ئەمەیان کردووە لە بابەتە خەفی و شاراوەکان ، جا ئەمە گشتگیر بکرێت بۆ بە مەرج دانان دا هەتاوەکو کەسانی وا لەناومان دەرچووە کە دەڵێت ئەو طاغوتانە کوفرەکانیان زانراوە وە کافر بوونیان شتێکی زانراوە لەلایەن بچووک و گەورەوە ، ئینجا دەڵێت : تەکفیر ناکرێت و ناگەیەنرێتە ناو کوفرەوە هەتاوەکو إقامە حوججە دەکرێت وە مەفهومی حوججەش لەلای ئەو کەسە هەر لە بنچینەدا ناتەواوە ، دەبێت ئەو کەسە بێت و دابنیشیت لەگەڵی ! پاشان لەدوای ئەمە بەڵگەکانی بۆ بخەیتە ڕوو و موناقەشەی لەگەڵ بکەیت لەکاتی باسکردنی هەر بەڵگەیەک (ئینجا پێی بڵێت) تێگەیشتیت یان تێنەگەیشتیت ؟ گەر تێگەیشتی دەچینە سەر بابەتێکی تر ، وە ئەگەریش تێنەگەیشتی هەر لە بابەتەکەی یەکەم دا دەمێنینەوە بۆ هەتا هەتایە ! ، پێغەمبەران (سەلامی الله لێیان بێت) ئەوانەی کە الله ناردنیانی کردە حوججە بەسەر گشت خەڵکدا ...

بەڵکو هەروەکو چۆن لە فەرموودەی أبو هورەیرە بە صەحیحی هاتووە کە پێغەمبەر (صلی الله علیه وسلم) بە پێچەوانەی ئەمە فەرموویەتی : " سوێند بەوەی کە نەفسی محمدی بە دەستە ، هیچ کەسێک نییە لەم خەڵکەدا کە ناوی منی بیستبێ (سەیربکەن چۆن کارەکەی بەستەوە تەنها بە [گوێ بیست بوون]) هیچ کەسێک نییە لەم ئوممەت و خەڵکەدا کە ناوی منی بیستبێ (لێرەدا مەبەست بە خەڵک [ئومەتی دەعوەیە]) یەهودی بێت یان نەصرانی پاشان ئیمان نەهێنێت بەوەی پێی هاتووم ئیللا دەبێتە یەکێک لە ئەهلی دۆزەخ) .

بەڵێ کەواتە لێرەدا جیاوازی هەیە لەنێوان دەست هەڵگرتنی یەکەم لەگەڵ دووەم دا ، جا کوفری یەکەم ڕوون و ئاشکرایە ، وە کوفری دووەمیش چەند حاڵەتێکی هەیە باسی دەکەین ، یان ئەوەی کە دووەم تێی کەوتووە لە دەست هەڵگرتن چەند حاڵەتێکی هەیە (هەندێک بابەت هەیە تەصەور دەکرێت خەفی و شاراوە بوونی لە هەندێک کۆمەڵگادا وە ظاهر و ئاشکرا بوونیشی بە پێچەوانەوە لە هەندێک

کۆمەڵگای تردا) . وە لە هەڵەکان : نەبوونی مەبەستە بۆ ئەنجام دانی کردەوە ، سەیری جیاوازیەکە بکەن ، تێکەڵی مەکەن لەنێوان نیەتی کردەوەی دڵ لەگەڵ ویستنی ئەنجام دانی کردەوە ، واتە بۆ نموونە : پیاوێک دەچێت بۆ شکاندنی بتێک بەردێک بەسەر قاچیدا بەردەبێتەوە ئەویش دەکەوێت بەسەر شێوەی کەسێکی سوجدە بەر ، ئەم کردەوەیە لە ڕووکەشدا کەوتن و چەمانەوەیە وە أصل لەو چەمانەوەیەش ـدا " چەمانەوەی ملکەچ بوون و سەر نەوی کردن و عیبادەتە " ، بەڵام چی ڕێگری لێ دەکات لە پێوە لکاندنی حوکم بەسەریدا ؟ ئەوا لێرەدا مەبەستی کرداری هەیە وە مەبەست و نیەتی دڵیش هەیە ... ئەوەی کە مورجیئەکان پێی تێکەوتبوون چی بوو ؟ دەیانگوت : نەخێر کافر نابێت هەتاوەکو بە دڵیشی مەبەستی ئەنجامدانی کردەوەکەی دەبێت ، وە ئەمەش لەگەڵ دەقە شەرعیەکان تێک دەگیرێن ، چونکە ئەهلی سوننە إقراریان کردووە و جێگیریان کردووە کە کوفر چەندین جۆری هەیە ، کوفر دەبێتە کوفر بە ووتە و کردار و بیرو باوەڕ و بە گومان و ئینکاری و نکۆڵی لێ کردن و پشت هەڵکردن وە تاکو کۆتایی ، جا مورجیئەکان گشت ئەمانەیان لە چی حەصر کردبوو ؟ لە بیرو باوەڕی دڵ ، واتە : کەسێک سوجدە بۆ غەیری الله دەبات ئەم کردەوەیە حوکمەکەی چییە ؟ کوفرە ، بەڵام لەلای مورجیئەکان کەی کافر دەبێت ؟ هەتاوەکو کەسەکە بیرو باوەڕی وا دەبێت کە ئەمە کوفرە ، وە ئەمەش لوتکەی إرجاء ـە ، " کە جەهمی بوونە " داوای سەلامەتی و لەش ساغی لە الله دەکەین ، کەواتە بیرو باوەڕمان وایە کەوا کوفر دەیگرێتەوە و پێوەی پەیوەست دەکرێت ئەگەر کەسەکە سوجدەی بۆ غەیری الله برد ، ئەگەچی لە دڵیشیەوە مەبەستی نەبووبێت ، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا لێرەدا لەم نموونەیەی کە باسکرا ، ئەمە مانع و ڕێگرێکی هەڵەیە ، حوکمەکە لێرەدا نایگرێتەوە ، بۆچی ؟ لەبەرئەوەی هەڵەیە ، چونکە ئەنجام دانی کردەوەکەی لێ دەرکەوتووە بەبێ ئەوەی مەبەستی ئەنجام دانی کردەوەکە بووبێت ، سەرنجی جیاوازیەکە بدەن (ویستنی کردەوە لەگەڵ نیەتی دڵ) جیاوازی لەنێوانیان هەیە ، کەواتە ئەو کەسەی

کە دەستی هەڵگرتووە لەگەڵ ئەوەش اقراری کردووە کە ئەو کەسەی بکەوێتە ناویەوە بە دیاری کراویەوە کوفرە چەند حاڵەتێکی هەیە :

حاڵەتی یەکەم : (پێشتر باسمان کرد) : ئەوەیە کە دەبێت ئەو مانع ەی کە دەیهێنێت موعتەبەر بێت وە دابەزاندن و دانانیشی صەحیح بێت ، جا ئەمە ناچێتە ناو قاعیدەکە ، ئەصلی کوفر نایگرێتەوە هەتاوەکو بڵێین (هەرکەسێک تەکفیری کافرێک نەکات ئەوا ئەو کەسە کافرە) جا من ئێستا پێتانم گوت هاوشێوەی ئەم نموونەیەی کە جێگیر بوو حوکم دان دەیگرێتەوە یان نایگریتەوە ؟ نایگرێتەوە ، جا بینا لەسەر ئەمە داخیل نابێتە ناو ئەو قاعیدەیە ، وە بێگومان قسەی ئێمە دەربارەی پیاوێکە حوکم دان گرتوویەتیەوە و دەست هەڵگرتنیش ڕوویداوە لە تەکفیر کردنی .

حاڵەتی دووەم : ئەوەیە کە دەبێت مانع ەکە موعتەبەر نەبێت یان موعتەبەر بێت بەڵام دابەزاندن و دانانی صەحیح نەبێت ، واتە بۆ نموونە : نموونە لەسەر مانع ی غەیر موعتەبەر (واتە بەڵگە نەهاتووە لەسەر اعتبار بۆ کردنی وەک مانع ێک) وەکو : ترسێکی زۆر کە ئەوەش هیچ ئەصلێکی نییە ، یان پیاوێک لەپێناوی دونیادا ، کەسێکیش پێی دەڵێت : بۆچی چوویتە نێو سوپای طاغوت ؟ پیاوێکی تر لەولا دێت و دەڵێت : ئەمە پیاوێکی غەریب و هەژار و لاوازە ، چەند منداڵێکی هەیە دەیکاتە بژێوی بۆیان ، جا ئێستا ئەو مانعەی کە هێنایەوە مانعێکی غەیر موعتەبەرە .

مەبەست لە موعتەبەر و دابەزاندن و دانانی غەیر صەحیح : بریتییە لە مانعێکی موعتەبەر بەڵام دانابەزێت و ناچێتە نێو هەندێک بابەت ، ڕەنگە کەسێک بێت نموونە بە جەهل بهێنێتەوە و بیکاتە مانع لە چیدا ؟ لە شیرکی گەورەدا ! پێت دەڵێین : مانعەکە موعتەبەرە بەڵام دابەزاندن و دانانی بە مانع صەحیح نییە ، چونکە لە هەندێک بابەت موعتەبەرە نەوەک لە گشت بابەتەکان ، جا حوکمی چییە ؟ دەڵێین : حوکم دان نایگرێتەوە لە سەرەتادا مەگەر دوای بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن و دەرخستنی بابەتەکان نەبێت ، بۆچی لێرەدا نەمانوت مناط تێیدا تەحقیق کراوە ؟

چونکە ئینکاری لێ نەکردووە بەڵکو إقراریشی کردووە کە هەرکەسێک ئەنجامی دا یان ئەو کردەوەیە کوفرە بەڵام دەڵێت مانعێک هەیە ڕێگری لە ئەنجامدەرەکەی دەکات لە پەیوەست کردنی بە کوفرەوە .....

لێرەدا دەچینە سەر ئەوەی کە هەندێک برا باسیان کردووە ، دەڵێن : کەی شوبهە و گومان دەردەکەوێت وە إقامە حوججەش دەکرێت ؟ ئەو بنچینانەمان هەیە کە باسمان کرد بۆتان ، ئەگەر کردەوەکە ظاهر و ئاشکرا بوو وە حاڵی ئەنجامدەرەکەشی ظاهر و ئاشکرا بوو ، ئەوا لێرەدا بازنەی بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن تەسک دەکرێتەوە یان فراوان دەکرێت ؟ تەسک دەکرێتەوە ، بەڵکو لەوانەیە بازنەیەکیشی تێدا نەدۆزیەوە ! وە ئەگەر کردەوەکە ظاهر و ئاشکرا بوو وە حاڵی ئەنجام دەرەکەشی خەفی و شاراوە بوو ، ئەوا لێرەدا فراوان دەبێت .

کەواتە کەسێک کە نایەتە لامان بۆئەوەی مەسەلەیەک کە پێویستی بە گفتوگۆکردن و بەڵگە هێنانەوە و دەرخستنە باس بکرێت ، وە نایەتە لامان بۆ مەسەلەیەک پێویستی بە بەڵگە هێنانەوە و دەرخستنە طەرح بکات ، ئەوا دەڵێین ئەمە بە گوێرەی کردەوەکە و حاڵی ئەنجام دەرەکەیەتی .

لێرەدا بابەتێک هەیە دەچینە سەری وەک ئاگاداریەک : (دابەزاندن و دانانی حوکمەکان بەسەر کەسێکی موعەییەن و دیاری کراو ، کە ئەویش لەو بابەتانەیە کە دەوەستێت لەسەر ڕەچاو کردن و هەوڵدانێکی شیاو لەم بابەدا ، جا هەرکەسێک خاوەنی ئەو ئالەتە بوو درووستە بۆی قسە کردن تێیدا و ڕەچاو کردن لەم بابەتە وە هەرکەسێک وانەبێت ئەوا نەخێر)

بەڵگەی ئەمە لە کوێیە ؟ دابەزاندن و دانانی عیلم وە سەرنج بدەن کەوا ئێمە ئێستا قسە دەکەین لەسەر ئەوەی هەرکەسێک کافرێک بە کافر نەزانێت ، وە (سەر لێ شێواندن) دەربارەی ئەو کەسەی کە تەکفیری کافر ناکات کە کوفر لەو کەسانەی کەوتوونەتە ناویەوە دەرکەوتووە ، ئەوا دەچینە سەر ئەوەی کە قسە کردن دەربارەی

ئەو شتانەی کە لەژێر ئەو هەڵوەشێنەرەوەیە ئەوا بە دەوری سێ شت دەسوڕێتەوە : (1. بنچینەی ئەنجام دەری کوفر ، 2. بیانوو هێنەرەوە ، 3. کەسێک بیانوو دەهێنێتەوە بۆ کەسی بیانوو هێنەرەوە) ، ئەهلی سوننە ئەمەی سێیەم بە دووەم نابەستنەوە ، وە دەچینە سەری کە ئیمام الملطي (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) کە قسە دەکات دەربارەی عەقیدەی موعتەزیلەی بەسڕا و موعتەزیلەی بەغدا و باسی جیاوازی نێوانیان دەکات هەروەکو چۆن إن شاء الله تعالى لەدوایی دەچینە سەری ، کەواتە بیانوو هێنانەوە بۆ کەسی بیانوو هێنەرەوە ناگرێتەوە ، ئەهلی سوننە نایبەستنەوە بە حوکمی دووەم ، هەروەکو چۆن دەچینە سەر ووتە بەنرخەکەی ئیمام الملطي (ڕەحمەتی الله تعالى لێ بێت) ، ئێستا حەزدەکەین باسی بکەین بەڵام هەڵیدەگرین بۆ حەڵقەی داهاتوو ئەوکات باسی دەکەین) ، کەواتە دەگەڕێینەوە سەر بابەتەکەمان ، گوتمان : بەڵگە چییە ؟ لەبەر ئەمە هەرکەسێک قسەی کرد بەبێ ئەوەی لە فەن و زانستی دا بێت شتی سەیرو سەمەرە ڕوودەدات .

{ شەرحی هەڵوەشێنەرەوەی سێیەمی ئیسلام } وانەی : دەیەم (کۆتا وانەی بەشی یەکەم) .

(کارێکی تەکلیفی هەیە) الله عز وجل دەربارەی دەفەرموێت : { فاسألوا أهل الذكر إن كنتم لا تعلمون }واتە : (پرسیار بکەن لە زانایان ئەگەر ئێوە نازانن) . ئەگەر زانیمان کە کەسێک هەیە خاوەنی ئەو عیلمەیە کە لەڕووی عیلمەوە دەوری داوە ، ئەوا لێرەدا لە ناحیەی شەرعیەوە سەرزەنشت ناکرێت ، بەڵام کەی سەرزەنشت دەکرێت ؟ پیاوێک کە لەڕووی عیلمەوە دەورەی نەداوە و قسەشی تێدا دەکات ، لێرەدا خەلەل و کەمو کوڕی ڕێی لێ دەگرێت .

ئێستا نموونەیەکت بۆ باس دەکەم ، وا دابنێ کە پیاوێک تووشی نەخۆشیەکی دڵ دەبێت (الله تعالى ئێمە و ئێوەش و هەموو موسلمانان لەش ساغ بکات) پاشان لەدوای ئەمە بەردەبێتەوە و دەکەوێتە سەر زەوی لەنێوانمان ، وە خەڵکیش

هەموویان کە لەم مەجلیسەدان دەزانن کە من هیچ شارەزاییەکەم لە دکتۆریدا نییە نە لە نزیکەوە و نە لە دوورەوە ، منیش هەستامەوە بۆ ئەوەی یارمەتی بدەم و گوتم : (ئەم چەقۆیەم بۆ بهێنن رەحمەتی الله تان لێ بێت ، بۆ ئەوە نەشتەرگەری بۆ ئەم پیاوە ئەنجام بدەم) ئایا ئەمە درووستە بۆم یان درووست نییە ، یەکێک لە ئامادە بووەکان گوتی : (نەخێر درووست نییە) ، سبحان الله گشتیان ئینکاریم لێ دەکەن لەسەر ئەم کارە لەگەڵ ئەوەش کە پەیوەندی بە نەفسەوە هەیە چجای بگات بە دینی الله !

جا لەبەرئەمە دەڵێین ئەو کەسەی کە بە چاکترین شێوە قسە بکات وە خاوەنی ئەو ئالەتی عیلمی ە بێت ، ئەوا کەس ئینکاری لێ ناکات ، بەڵام کێشەکە ئەوەیە دابەزاندن و دانانی حوکمەکان کاتێک کە قسەی تێدا دەکات و شیاوی ئەمەش نییە ئەوکات بە شتی سەیرو سەمەرەوە دێت ، وە ئەم بابەتەی ئێمە بۆچی دەڵێین کەوا پێویستە کەسێکی خاوەن سەرەنج و ئیجتهادێکی شیاو بێت ؟ لەبەرئەوەی ئەو کەسە حوکمە شەرعیەکان و واقعی بابەتەکە دەزانێت ، چونکە هەردەم بە مەرج دادەنرێت لەلامان لە قەزیەکانی فەتوا دان یان قەزیەکانی دابەزاندنی حوکمەکان یان هاوشێوەی ئەمانە دەبێت عیلم و زانستمان هەبێت بە حوکمە شەرعیەکان لەم واقیعەدا و حەقیقەتی خودی بابەتەکە ، وە بە واقعی پیاوەکە وە بەم شێوەیە ، چونکە بۆ نموونە ، وە هەتاوەکو ئەمە لە کەلامی پێشینەکانیش دەدۆزیەوە ، دەیانبینیت کە خاوەنی ئالەتی عیلمی بووینەوە و شیاو بووینە ، وە جیاوازن لە چاوی فوڵاندا لە خەڵکی ، وە لە داهاتوو نموونەش لەسەر ئەمە باس دەکەین .

هەتاوەکو سەیربکە لە هەندێک جاردا ، ڕەنگە زانا هەبێت کە حوکم دانەکە بزانێت بە تەفاسیلیەوە ، بەڵام جاهیل بێت بە واقیع ئەوا بێ بەش دەکرێت لەوەی کە حوکمەکان دابەزێنێت ، وە مرۆڤیش هەیە زانایە بە واقیع بە تەواوی و تەفاسیلیەوە بەڵام جاهیلە بە حوکمە شەرعیەکان ئەوا بێ بەش دەکرێت کە حوکمەکان دابەزێنێت ، (کەواتە دەبێت زانابێت بە) حوکمی الله لەم بابەتەدا وە حاڵی ئەو

کەسەشی کە حوکمەکەی بەسەردا دادەبەزێندرێت ، (واتە :) حوکمی اللە و واقیعەکەی وە بێگومان دەبێت ئەهل بێت و شیاوی ئەمەش بێت .

کەواتە گوتمان : کە ئەو بابەتانە بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن و دەرخستنی بابەتەکان تێیدا فراوان دەکرێت ، بە هەمان شێوە دەبێت کەسەکە شیاویش بێت ، بەهەمان شێوە دەبێت نەظەر محتمل بێت بۆ صەواب و هەڵە ، جا ڕەنگە صەواب بێت لەگەڵ ئەوەی کە تەکفیری کردووە ، و ڕەنگیشە کە هەڵە بێت بە خیلافی ئەو ، وە ڕەنگە بە پێچەوانەوە بێت ، ڕەنگە هەڵە بێت لەگەڵ ئەوەی عوزری بۆ هێناوەتەوە ، وە صەوابیش ئەوە بێت لەگەڵ ئەوەی تەکفیری کردووە ، بەم شێوەیە . بەم شێوەیە کۆتایی دەهێنین بە وانەی ئەمڕۆکە ،

الحمدلله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه أجمعين ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين .

وانەی دووەم

برا بەڕێزەکانم : لەگەڵتان دەست دەکەینەوە بە وانە وتنەوەی ئەو قاعیدەیە کە ئەهلی عیلم إقراریان کردووە و جێگیریان کردووە ، قاعیدەیەکە کە جێگای یەک دەنگی و إجماعە هەروەکو چۆن ئەمەمان ڕوون کردەوە لە وانەی ڕابردوو ، کە ئەویش قاعیدەی " هەرکەسێک کافرێک بە کافر نەزانێت یان گومانی هەبوو لە کوفرەکەی یان ڕێباز و بەرنامەکەی بەڕاست دانا ئەوا ئەو کەسە کافر بووە " ، وە لە وانەی ڕابردوودا چەند بنچینەیەکمان ڕوونکردەوە کە پێشخستنی پێویست بوو پێش ئەوەی کە قسە بکەین دەربارەی بابەت و حوکمەکانی ئەو قاعیدەیە ، وە دەگەڕێینەوە و دووبارەی دەکەینەوە .

ئەوەی کە جێگیری دەکەین لەم وانانەدا بێگومان بریتییە لەوەی کە ئاراستە دەکرێتە سەر (ئەو کەسەی کە عوزر بۆ کافر دەهێنێتەوە یان ئاراستە دەکرێتە سەر ئەو کەسەی کە عوزر بۆ کەسێک دەهێنێتەوە کە کەوتووەتە ناو کوفرەوە) ، جا هەندێک لەو ضابط انەی کە باس دەکرێت ئەوا ناکرێت حوکمەکەی دابەزێندرێت بۆ سەر کەسێک کە کەوتووەتە ناو کوفرەوە لە سەرەتادا .

واتە بۆ نموونە : کاتێک کە نظر مان بەستایەوە لەم قاعیدەدا " بە کەسی شیاو لە ئەهلی عیلم " کە خاوەنی ئالەتی نظر ە ، بۆچی بەم شێوەیەمان گوت :

چونکە هەرکەسێک تەکفیری کافرێک نەکات ، بۆ شێوەی ئەم بابەتە ، چەند حاڵەتێکی هەیە ، جار هەیە بابەتەکە تێیدا خەفی و شاراوەیە ، وە جارێ تریش هەیە بابەتەکە تێیدا ظاهر و ئاشکرایە ، جا لەوکاتەدا پیاوێک بێت کە نظر ی چاک نەبێت وە خاوەنی ئالەتی عیلمی نەبێت ، ئەوا لە ئەنجامدا چی ڕوودەدات ؟

لێرەدا خەلەل و کەمو کوڕی ڕوودەدات ، بەڵام دەرکەوتنی حاڵێک لە ئاست ئەو کەسەی کە کەوتووەتە ناو شیرکەوە هەر لە سەرەتا و بنچینەوە ئەوا بابەتێکی ترە بە

تایبەتی ئەگەر بابەتێک بێت لە بابەتە ظاهر و ئاشکراکان ، لەبەرئەمە یەکەم بنچینە کە باسمان کرد لە وانەی ڕابردوودا : چی بوو ؟ ئەوەبوو کە ئەنجامدەری شیرکی أکبر و گەورە لە بابەتە ظاهر و ئاشکراکان کافرێکی مورتەدە جا جاهیل بێت یان خاوەنی تەئویل بێت . ئەو بابەتە إقرار کردن و دان پێدانانەکەی کۆتایی هاتووە ، ئێستاکە کەسێک عوزر دەهێنێتەوە بۆ ئەنجام دەری شیرک ئێمە مەبەستمان نییە قسە لە دەربارەیەوە بکەین ، بۆیە لێرەدا تەداخول ناکەین دەربارەی ئەوەی لە بیرو هۆشی هەندێک کەسدا هەیە ، لەبەرئەمە ئاگاداریان دەکەینەوە لەو بابەتانەی کە ئاڵۆز بووە لەسەر زۆرێک لە خەڵکی لە تێگەیشتن لەو قاعیدەیە ، ئەوەی کە نەقڵ کراوە و ڕیوایەت کراوە لە ئەهلی عیلم ـەوە (ڕەحمەتی الله لێیان بێت) دەربارەی ئەو بابەتە لە دوو حاڵەت بەدەر نییە :

حاڵەتی یەکەم : ڕووکەشی نەقڵی ووتەکە تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، چەندین ووتەی نەقڵ کراو هەیە لە ئەهلی عیلم ـەوە کە ڕووکەشەکەی تەکفیر کردنی کەسی بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا .

حاڵەتی دووەم : وە چەند ووتەیەکی تری نەقڵ کراو هەیە کە ڕووکەشەکەی تەکفیر نەکردنی کەسی بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، وە بەڵکو لەدوای إقامە حوججە یان لەدوای گفتوگۆ کردن و بەڵگە هێنانەوە و دەرخستنە ، جا لێرەدا خەلەل و کەم و کورتی لەلای هەندێک ڕوویداوە .

وە ئێمە سێ کارو بارمان ڕوون کردەوە و جێگیرمان کرد وە بۆمان ڕوون بوویەوە و لەداهاتووش دەگەڕێینەوە سەر ئەمە ، کە حاڵی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە لەگەڵ ئەنجام دەری شیرک لەوانەی خۆیان داوەتە پاڵ ئیسلام لە چەند حاڵەتێک بەدەر نییە :

ئاشکرا بوون و دەرکەوتنی حوکمی کردەوەکە وە هەروەها ئاشکرابوون و دەرکەوتنی حاڵی ئەنجام دەرەکە .

وە ظاهر و ئاشکرا بوون و دەرکەوتنی کردەوەکە وە هەروەها خەفی و شاراوەیی حاڵی ئەنجام دەرەکە .

خەفی و شاراوەیی کردەوەکە .

کەواتە ئەو حاڵەتانە هەرگیز لەسەر یەک ئاست نین ، کەواتە لەبەر ئەمە خەلەل و کەمو کوڕی ڕوودەدات لە تێگەیشتنی ئەو قاعیدەیە ، لەلای هەندێک لە خەڵکی بە تێڕوانینی خۆی بینای دەکات لەو ووتانەی کە لە ئەهلی عیلم ەوە نەقل دەکرێت .

جا بۆ نموونە : گوتمان چەند ووتەیەکی نەقڵ کراو هەیە ظاهر و ڕووکەشەکەی چییە ؟ تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، وە چەند ووتەیەکی تر هەیە ڕووکەشەکەی تەکفیر نەکردنی کەسی بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا بەڵکو لەدوای إقامە حوججەوەیە .

جا باسی هەندێک لەم ووتە نەقل کراوانە دەکەین پاشان باسی وەڵامەکەیشی دەکەین ، وە کۆکردنەوەی ئەوەی کە دەکرێت لە ژێر ئەو بابەتەدا بگوترێت ...

جا بۆ نمونە یەکەم شت کە ئێمە ئاماژەمان پێدا کە دەبێتە بەڵگە چەند وتەیەک هەیە لە زانایانەوە گواستراوەتەوە کە ڕووکەشەکەی تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، بۆ ئەمەش بەڵگەی ئەو ووتەیەیە کە سوفیانی کوڕی عویەیەنە (رەحمەتی الله لێی بێت) کە فەرموویەتی : **" قورئان کەلامی الله عز وجل ە ، هەرکەسێک گوتی : درووستکراوە (مخلوق) ئەوا ئەو کەسە کافرە ، وە هەرکەسێکیش گومانی لە کوفرەکەی هەبوو ئەوا ئەویش کافرە " .**

ظاهر و ڕووکەشی ووتەکە چی لێ وەردەگیرێت ؟ تەکفیری کردنیەتی لە سەرەتادا مەگەر بەم شێوەیە نییە ؟!

با سەرنج بدەین بۆ ووتەیەکی تر ، من دەمەوێت ئەم ووتانە دەربکەوێت چونکە ئێمە لە مەجلیسی عیلم داین ، هەوڵ دەدەین کە شایەن بین تیایدا بۆ داوا کردنی عیلم ، هەروەها تێڕوانینمان چاک بکەین بۆ قسەی ئەهلی عیلم ، وە بەهەمان شێوە ووتەیەکی تر هەیە کە بەڵگەیە بۆ ئەمە ئەو ووتەیەی ئیمامی أحمدە (ڕەحمەتی الله لێی بێت) لە عەقیدەکەیدا لەکاتێکدا باسی کردووە کە هەرکەسێک گوتی : **قورئان مەخلوقە ئەوا ئەوکەسە جەهمیەکی کافرە** ، (ڕەحمەتی الله لێی بێت) دەفەرموێت : **" وە هەرکەسێک تەکفیری ئەو قەوم و خەڵکانە نەکات (واتە : ئەوانەی کە دەڵێن قورئان مەخلوقە) ئەوا ئەوکەسە هاوشێوەی ئەوانە ووەک ئەوان کافرە "** . چی تێگەیشتن لەم ووتەیە ؟ ظاهر و ڕووکەشەکەی تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، جا هەندێکیان ڕاستەوخۆ دەڕوانێتە ئەو نەصانە و ڕاستەوخۆ کاری پێدەکات بەو پەڕی بێ ئاگاییەوە ، وە بێ ئاگایە لەم تەقسیمات و دابەش کردنانە وە ئەو حاڵەتانەشی کە ڕوونمان کردەوە لە وانەی ڕابردوو ، وە بەهەمان شێوە لەو ووتانەی کە تەکفیر کردنی کەسی عاذری تێدایە لە سەرەتادا (لە سەرەتادا واتە پێش إقامە حوججە کردن) ، ئەو ووتەیەی محمدی کوڕی سحنون ە ، کاتێک کەوا فەرموویەتی (ڕەحمەتی الله لێی بێت) : **" زانایان إجماعیان هەیە و کۆدەنگن لەسەر ئەوەی کە ئەو کەسەی جنێو بە پێغەمبەر دەدات (صلى الله عليه وسلم) و لە پلەو پایەی کەم دەکاتەوە ، ئەو کەسە کافرە ، وە هەڕەشە و سزای الله تووشی دەبێت ، وە هەروەها حوکمەکەی لەلای ئومەت کوشتنە** (سەیری ئەو بەڵگەیە بکەن) **وە هەرکەسێک گومانی لە کوفرو سزاکەی هەبوو ئەوا کافربووە "** . ووتەکە ڕووکەشەکەی چی بوو ؟ تەکفیر کردنی کەسی بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا .

وە ئێستاکەش هەر بەم چەند ووتەیە إکتفاء دەکەین ، وە سەرنج دەدەینە چەند ووتەیەکی تر کە ڕووکەشەکەی تەکفیر نەکردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، بەڵکو لەدوای گفتوگۆ کردن و بەڵگە هێنانەوە و دەرخستنە ، کەواتە

بەڵگەش بۆ حاڵەتی دووەم ووتەکەی أبو زرعەیە (ڕەحمەتی اللە لێی بێت) کە فەرموویەتی :

" هەرکەسێک بانگەشەی ئەوەی دەکرد یان گووتی قورئان مەخلوقە ، ئەوا ئەو کەسە کافرە بە اللە ، کوفرێکە کە لە ئاین دەریدەکات ، وە هەرکەسێک گومانی هەبوو لە کوفرەکەی لەو کەسانەی کە تێدەگەن و جاهیل نین ئەوا ئەویش کافرە ".

ئێستا لێرەدا چی ڕوون بوویەوە ؟ قەید و بەندێکی نوێ ، لە ووتەکانی یەکەم بە ڕەهایی بوو ، وە لە ووتەی دووەمیش بەستانەوە هەبوو ، دەچینە خزمەت ووتەیەکی تر پاشان لەدوای ئەمەوە ڕوونی دەکەینەوە کە بنچینەی شەرعی چییە بۆ نموونەی ئەم ووتانە .

پرسیار کرا لە شێخ محمدی کوڕی عبد اللطیف ی آل الشیخ (ڕەحمەتی اللە لێی بێت) کە لە پرسیارەکە تیایدا هاتووە : " قسەتان چییە دەربارەی مەوسیم و جەژنەکان کە لە خاکەکەمان " الحضرمي " ئەنجام دەدرێت وەکو جەژنەکانی جاهیلیەتی یەکەم کە لەسەر هەندێک گۆڕ و مەرقەدەکان ئەنجام دەدرێت لە چەندین شوێنی جۆراو جۆری ئەو وڵاتە ، (تەبعەن خۆی پرسیارەکە زۆر درێژە) تاکو کۆتایی پرسیارەکە " ، سەیربکە چۆن وەڵامی داوەتەوە ، شێخ (ڕەحمەتی اللە لێی بێت) بەم ووتەیەی وەڵامی داوەتەوە :

(بزانە کە ئەم کردەوانە کردەوەی دینی جاهیلیەتە ، ئەوەی کە رسول اللە (صلی اللە علیە وسلم) ی بۆ ڕەوانە کرا بۆ إنکاری و نکۆڵی لێ کردنی و نەهێشتنی و سڕینەوەی شوێنەوارەکانیشی ، لەبەرئەوەی ئەم کردەوەیە شیرکی گەورەیە کە چەندین ئایەتی موحکەم بەڵگەیە لەسەر حەڕامیەکەی ، وە ئەو جەژنانە هاوشێوەی جەژنەکانی جاهیلیەتە ، جا هەرکەسێک بیرو باوەڕی هەبێت بە درووستیەتی و حەڵاڵیەتی ئەم کردەوەیە وە پێی وابێ کەوا عیبادەت و دینە ئەوا

ئەو کەسە لە کافرترین و گومڕاترینی دروستکراوی الله یە (سەرنج بدەنە بەڵگەکە) **وە هەرکەسێکیش گومانی هەبوو لە کوفریان لەدوای إقامە حوججە ئەوا ئەویش کافرە**) .

قید کردن و بەستانەوە هەبوو (لە ووتەکەی) یان بە ڕەهایی بوو ؟ قید کردن و بەستانەوە هەبوو .

وە بەهەمان شێوە فەرموویەتی شێخ (رەحمەتی الله لێ بێت) لە بابەتێکی تردا پرسیاری لێ کرا ، دەربارەی کەسێک کە هەندێک شوێنی تایبەت کردووە ، وەک هەندێک بەرد کە إعتقاد و بیرو باوەڕی بەو بەردانە هەیە ، پێی وایە کە هەرکەسێک لەسەری وەستا لە ڕۆژی نۆیەم لە " ذي الحجة " وەک ئەوە وایە کە لە عەرەفە وەستاوە ، تاکو کۆتایی پرسیارەکە ، شێخیش (رەحمەتی الله لێ بێت) لە وەڵامدا فەرمووی :

(ئەو بابەتە وەک بابەتەکەی پێشەوەیە لەبەرئەوەی هەرکەسێک هەندێک شوێنی تایبەت کرد بۆ عیبادەت یان بیرو باوەڕی وابوو کە هەرکەسێک بوەستێت لەلای ئەوا حەجی لەسەر لادەکەوێت ، هیچ کەسێک کە بۆنی ئیسلامەتی کردبێت گومانی نییە لە کوفری ئەو کەسە ، وە هەرکەسێکیش گومانی هەبوو لە کوفرەکەی ئەوا پێویستە إقامە حوججە بەسەریدا بکرێت ، وە بۆی ڕوون بکرێتەوە کە ئەمە کوفر و شیرکە ، وە کردنی ئەو بەردانە بە هاوشێوەی ئەو شەعائیرانەی الله یە کە الله تعالى وەستانەکەی کردووەتە عیبادەت بۆ الله ، جا ئەگەر إقامە حوججە بەسەریدا کرا پاشان هەر سوور بوو لەسەر ئەمە ئەوا گومان لە کوفری ئەویش نییە) .

ئەم ووتەیە ظاهر و ڕووکەشەکەی چی بوو ؟ قەید کردن و بەستانەوە بوو . (مەبەست لە قەید کردن و بەستانەوە ، بەستانەوەیەتی بە إقامە حوججە کردن)

إكتفاء بکەین بەم ووتەیە یان بچینە خزمەت ووتەیەکی تر ؟ وەڵامیان دایەوە : با بچینە سەر ووتەیەکی تر .

شێخ سلیمانی کوڕی سحمان (ڕەحمەتی اللە لێی بێت) دەفەرموێت : (پاشان گریمان یەکێک لە زانایان بوەستێت لە تەکفیر کردنی یەکێک لەو جاهیلە مقلدە جەهمیانە یان بوەستێت لە تەکفیری جاهیلە مقلدەکانی گۆڕپەرست ، ئەوا دەتوانرێت عوزر بۆ ئەو زانایە بهێنرێتەوە بەوەی کە ئەو زانایە هەڵەی کردووە (کە تەکفیری کەسی جاهیلی نەکردوە) بەڵام ناڵێین زاناکە کافرە بەهۆی ئەوەی کەس نییە پارێزراو بێت لە هەڵەکردن ، وە ئیجماع یش لەم شتەدا بڕاوەیە) .

تاکو گەیشتە ئەوەی کە شێخ (ڕەحمەتی اللە لێی بێت) فەرمووی :

(بەڵام تەکفیر کردنی بە واتای (نەپێکان و هەڵەکار) ئەمە درۆ و پابەند کردنێکی باطل ە ، چونکە بێگومان هیچ یەکێک لە زانایان کەسێکیان تەکفیر نەکردووە ئەگەر وەستا بێت لە کوفری کەسێک بە هۆکارێک لەو هۆکارانەی کە کەسی زانا عوزری پێ دەهێنێتەوە ئەگەر هەڵەی کرد ، وە لێیەوە بەڵگەیەک نەهاتووە لەسەر کوفری ئەو کەسەی کە بەم وەسفە هەستاوە ئەو وەسفەی کە هەرکەسێک پێی هەستێت تەکفیر دەکرێت) .

بە شێوەیەکی گشتی ، ووتەکان لەم بارەیەوە زۆرە ، بەڵام گرنگترین شتێک کە دەمەوێت ڕوونی بکەمەوە ، ئەوەیە کە چەندین ووتە کە لە زانایانەوە گێڕدراوەتەوە دەربارەی ئەم بابەتە ، وە ئەویش لەنێوان ئەم دوو حاڵەیە :

چەند ووتەیەک هەیە ظاهر و ڕووکەشەکەی ئەوەی لێ وەردەگیرێت کەوا تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ، بەبێ ڕوونکردنەوە و قەید کردن و بەستانەوە .

وە چەند ووتەیەکی تر هەیە ئەوەی لێ وەردەگیرێت کە کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە تەکفیر دەکرێت لەدوای گفتوگۆ کردن و بەڵگە هێنانەوە و دەرخستن یان هەر لەدوای إقامه حوججه .

تەبعەن من وەڵامەکانیش باس دەکەم دەربارەی ئەو ئیشکال و ئاڵۆزیە ، کاتێک کەوا لە ووتەی ئەهلی عیلم دەخوێنیتەوە دەبینیت کە لە ناوەڕاستی قسەکانیان لە دەربارەی بابەتێکی دیاریکراودا ، دەبینیت کە لە هەندێک شوێندا بە موتڵەق و ڕەهایی قسەکە دەکەن ، وە لە هەندێک شوێنیش بە قەید کردن و بەستانەوە قسەکە دەکەن ، جا ئایا لێرەدا وەڵام بۆ ئەمە هەیە ؟

دەتوانرێت کەوا وەڵام دەربارەی ئەو ئیشکال و ئاڵۆزیە بدرێتەوە ئەوەی کە لە سەرەتای بابەتەکە کە لەم وانەیەدا ڕوونمان کردەوە ، وە ئەویش ئەو ئیشکالانەیە کە لەلای هەندێک کەس ڕوودەدات لەم ووتانەی کە لە زانایانەوە دەگێڕدرێتەوە و ڕیوایەت دەکرێت ، مەبەستەکەی یان ڕووکەشەکەی دەبێتە بەڵگە لەسەر ئەوەی کە عوزر هێنەرەوە بۆ ئەنجام دەری شیرک یان ئەنجام دەری کوفر هەر لە سەرەتادا تەکفیر دەکرێت ، وە چەند ووتەیەکی تریش هەیە کە ڕووکەشەکەی ئەوەیە کەوا لە سەرەتادا تەکفیر ناکرێت بەڵکو لەدوای بەڵگە هێنانەوە و ئاشکرا کردن تەکفیر دەکرێت .

جا هەندێک کەس ئەو بابەتەیان هەڵگرتووە لەسەر ووتەیەکی موتڵەق و ڕەها ، وە هەندێکیشیان بەهەمان شێوە لەسەر ووتەیەکی قەید کردن و بەستانەوە ئەو بابەتەیان بە موتڵەقی هەڵگرتووە ، وە حەقیش وەسەت و نێوەند گیریە لەنێوان ئەم دوو لایەنەدا ، بەڵام ژمارەیەک وەڵام هەیە دەکرێت کە باسی بکەین لەژێر ئەو ئیشکال و گرفت و ئاڵۆزیە :

وەڵامی یەکەم : ئەوەیە کە ئەو ووتەیەی کە بە موتلەقی وتراوە بەکاری دەهێنین لە چەند شوێنێکدا لەسەر ئەو ووتەیەی کە بە موقەییەدی وتویەتی لە شوێنێکی تر ،

وەک بەکار هێنانێک بۆ ئەو قاعیدەیە أصولیەی کە لەلایەن ئەهلی عیلمەوە جێگیر کراوە ئەویش : (أنَّ المُطلق يُحمل على المُقَيَّد) وە ئەم قاعیدەیە باوە لەلای زانایان ، جا زانایان لە هەندێک شوێندا بەکورتی باسیان کردووە و لە هەندێک شوێنی تریش بە درێژی ، وە شیخ الإسلام ابن تیمیة (ڕەحمەتی الله لێی بێت) ئاماژەی پێداوە لەسەر ئەوەی کە لە دیارترینی هۆکارە هەڵەکان لەلایەن شوێنکەوتووی مەزهەبەکان (ئەوەیە کە ئەوان جیاوازیان نەکردووە لەنێوان ووتە موتڵەقیەکانی زاناکانیان لە هەندێک شوێندا و قەید کردن و بەستانەوەشی لە هەندێک شوێنی تردا) ، لەبەر ئەمە ئەهلی عیلم چی دەڵێن ؟ " ئەمە بە نسبەت بۆ دەقەکانی شەرع " ، دەڵێن : ئەگەر هۆکار و حوکمەکە یەکیان گرت ئەوا موتڵەق دەبەسترێتەوە بە موقەییەد .

مەبەست لە حوکم چییە وە مەبەست لە هۆکار چییە ؟ (ژمارەیەک لە برا ئامادە بووەکان وەڵام دەدەنەوە) هۆکار بریتییە لە تەکفیر نەکردنی کافر ، وە حوکمیش بریتییە لە کوفری عاذر و بیانوو هێنەرەوە ، جا کەواتە گوتمان ئەگەر هۆکار و حوکم یەکیان گرت ئەوا موتڵەق دەبەسترێتەوە بە موقەییەد ، سەیری هۆکار و حوکمەکە دەکەین لە نەصەکانی موتڵەق ، وە سەیری هۆکار و حوکمەکە دەکەین لە نەصەکانی موقەییەد .

جا بۆ نموونە لە نەصەکانی موتڵەق دەبینین کە هۆکار تیایدا چییە ؟ عوزرە (تەکفیر نەکردنی کافرە) وە حوکمیش تیایدا چییە ؟ حوکم دانە بەسەری بە کوفری .

وە لە نەصەکانی موقەییەد ، هۆکار تیایدا تەکفیر نەکردنی کافرە ، وە حوکمیش تیایدا (کوفر کردنە بەڵام لەدوای إقامە حوججە)

وە ئەمەش بە ئیتفاق ئەهلی عیلم موتڵەق دەبەسترێتەوە بە موقەییەد ئەگەر حوکم و هۆکار تیایدا إتفاق بوون ، وە ئەگەر حوکم یەکی گرت وە هۆکاریش جیاواز بوو ئەوا موتڵەق بە موقەییەد دەبەسترێتەوە لەسەر ڕای جمهوری زانایان جیاواز بۆ ئەمە أبو حەنیفەیە .

نموونەش بۆ ئەمە : دەربارەی بابەتی (الظهار) ە ، الله عز وجل تیایدا دەفەرموێت :

(فتحريرُ رقبة من قبل أن يتماسّا)واتە : پێویستە بەندەیەك ئازاد بكەن لە پێش ئەوەی بەیەك بگەن ... .

وە الله عز وجل دەربارەی کەفارەتی کوشتن فەرموویەتی :

(فتحريرُ رقبةِ مؤمنة)واتە : ئەوە (لەسەریەتی) ئازاد کردنی کۆیلەیەکی باوەڕدار ... .

سەیری ئایەتی " الظهار " بکەین : ((فتحريرُ رقبةٍ من قبل أت يتماسا))

هۆکار چییە لێرەدا ؟

" الظهار " ە .

حوکمەکەی چییە ؟

ئازاد کردنی بەندەیەکە .

وە لە ئایەتی کوشتن :

هۆکارەکە چییە ؟

کوشتنە .

حوکمەکەی چییە ؟

ئازاد کردنی بەندەیەکە .

ئێستا لێرەدا قەید کردن و بەستانەوە هەبوو ، هۆکارەکە جیاواز بوو بەڵام لە حوکمەکە کۆک بوون ، ئازاد کردن لە قەزیەی " الظهار "دا وە ئازاد کردنیش بەهەمان شێوەیە لە قەزیەی کوشتن ، بەڵام هۆکارێکیان " الظهار " بوو ، وە هۆکارەکەی تریش قەتل و کوشتن بوو .

هۆكارەكە جیاواز بوو بەڵام لە حوكمەكە كۆك بوون ، بۆیە موتڵەقەكە حەمل دەكرێتە سەر موقیید لەسەر ڕای جمهوری زانایان ، پێچەوانە بۆ ئەمە أبو حەنیفەیە .

لەبەرئەمە دەبینیت كە أبو حەنیفە بە درووستی دادەنێت ئازاد كردنی بەندەیەكی بێ باوەڕ لە " الظهار " دا ، لەكاتێكدا جمهوری زانایان ئیمان و باوەڕ بە مەرج دادەنێن بۆ ئازاد كردن ، وە ڕاجح یش ڕای جمهورە والله تعالى أعلى و أعلم بالصواب ، هەروەكو چۆن پێغەمبەر (صلى الله علیه وسلم) فەرموویەتی : (اعتقها فإنها مؤمنة)واتە : ئازادی بكە چونكە ئیماندارە .

كەواتە ئەمە وەڵامی یەكەم بوو ، لەو ووتانەی كە لە زانایانەوە نەقل دەكرێت دەربارەی حوكمی عاذر و بیانوو هێنەرەوە ، گوتمان : هەندێك ووتە هەیە ظاهر و ڕووكەشەكەی تەكفیری كەسی عاذرە لە سەرەتادا ، وە هەندێك ووتەی تریش هەیە ڕووكەشەكەی تەكفیر نەكردنی كەسی عاذرە لە سەرەتادا بەڵكو لەدوای گفتوگۆ كردن و بەڵگە هێنانەوە و دەرخستنە .

وەڵامی دووەم :كە ئەمە لەڕووی دەربڕینە دەربارەی جۆری كوفرەكە ، بەڵام تەكفیر كردنی دیاری كراو ئەوا تیایدا دەبێت ڕەچاوی جێگیربوونی مەرجەكان و نەهێشتنی مانع ەكان بكرێت ، ئەمە وەڵامەكەیە .

وە بەهەمان شێوە دەبێتە بەڵگە بۆ ئەمە ئەم ووتەیەی شیخ الإسلام إبن تیمیة (ڕەحمەتی الله لێی بێت) فەرموویەتی : " تەكفیر كردنی عام وەك هەڕەشەی عام و گشتی ، پێویستە بە ڕەهایی و عمومی بگوترێت ، بەڵام حوكم دان بەسەر كەسی دیاری كراو بەوەی كە كافرە یان شایەتیدان بۆی بە ئاگر ، ئەوا ئەمە لەسەر بەڵگەیەكی دیاری كراو دەوەستێت ، جا حوكم دان دەوەستێت لەسەر جێگیربوونی مەرجەكانی و نەهێشتنی مانع ەكانی " .

كەواتە ئەمە بریتی بوو لە وەڵامی دووەم :

دەڵێین : هۆکاری ڕەهایی کردن لەم بابەتەدا لەوەی کە لە زانایانەوە گێڕدراوەتەوە و ڕیوایەت کراوە لە هەندێک شوێندا وە قید کردن و بەستانەوەشی لە هەندێک شوێنی تردا ئەوە لە ڕووی جۆری کوفرەکەیە ، چونکە ئەهلی عیلم بەردەوام دەڵێن (هەرکەسێک ئەمەی گوت ئەوا ئەو کەسە کافرە) لەمەدا قسەکەیان بە موتڵەق و ڕەهایی ووتوە ، بەڵام ئەگەر بێن بۆ ئەوەی حوکمەکە بەسەر کەسی دیاری کراو دابەزێنن ، دەبینیت کەوا زۆر زیاتر تەفصیلی پێ دەدەن و ڕوونی دەکەنەوە ، وە دەبینیت کە زیاتر تەفصیل و ڕوونکردنەوە هەیە ، وە شیخ الإسلام ڕوونی کردەوە هەروەکو چۆن گوێت لێ بوو لەمە کاتێک کە فەرمووی : أصل ئەوەیە کە تەکفیر کردنی عام وەکو هەڕەشەی عام ، ئەوا پێویستە بە موتڵەق و ڕەهایی و بە شێوەیەکی گشتی بگوترێت ، بەڵام دابەزاندنی حوکمەکە ئەوا ئەمە بابەتێکی ترە ، لەبەر ئەمە دەبینیت کەوا زانایان لە شوێنێک بە موتڵەق و ڕەهایی گوتوویانە ، وە لە شوێنێکی تریش بە قید کردن و پەیوەست کردن و بەند کردن گوتوویانە ، بۆیە دەبینیت کە دەربڕینی بە ڕەهایی ئەوا لە شوێنی ڕەهاییەکەیە کە ئەویش بریتییە لە (بنچینە دانان) وە قید کردن و پەیوەست کردنەکەش بریتییە لە (دابەزاندنی حوکمەکە) .

وەڵامی سێیەم : ئەو ووتانەی کە بە موتڵەق و ڕەهایی گوتوویانە حەملی دەکەینە سەر ظاهر و ڕووکەش بوون و ڕوون و ئاشکرایی بەڵگەکە ، یان بڵێین : ئەو ووتانەی کە بە موتڵەق گوتوویانە حەمل دەکەینە سەر ظاهر و ڕووکەش بوونی بەڵگەکە وە وازحی و ڕوونی حاڵەکە لەلای کەسانی تایبەت و عام ، بە شێوەیەک کە بگوترێت : حوججەی وا پێ گەیشتووە و وا بۆی دەرکەوتووە کە دەرکەوتنێک نییە لەدوایەوە مەگەر کەسێکی خۆ بەزل زان و عیناد نەبێت لە ئاستی .

ئێستا لێرەدا حەمل مان کردە سەر ئەو ووتانەی کە بە موتڵەق گوتوویانە ، باشە ئەی ئەو ووتانەی بە قید و بەستانەوە گوتوویانە چی ؟ ، وە ئەو ووتانەی بە قید و بەند کردن گوتوویانە کە کوفری ئەو کەسەی تێدایە کە بەیان و ڕوون کردنەوەکەی

لێ تێکەڵ بووە و شێواوە لەسەری ئەوا حەملی دەکەینە سەر خەفی بوونی حاڵەکە و ظاهر بوونی لێ شێوانەکە .

شێخ : ئایا ئەو وەڵامە نظر ی تێدایە یان قبوڵ کراوە ؟

قوتابی : ئیشکال و ئاڵۆزی هەیە .

شێخ : ڕووی ئیشکال و گرفت و ئاڵۆزیەکە لەچیایە ؟

قوتابی : إسقاط کردنی دینە بەسەر ئەو واقیعەی ئەمڕۆکەمان .

شێخ : لەبەرئەمە ئێمە گوتمان : کە ئەو بابەتە ئەگەر کەسی ئامادە و وەرگر لێی تێگەیشت ئەوا لە بنچینە دانانی ئەو بابەتەش تێگەیشتووە ، لەبەرئەوەی زۆربەی برایان لە وانەی دوێنێ ئامادە نەبوون ، جا لەبەر ئەمە قورسیەک دەبینیت لە تێگەیشتن لە وانەی ئەمڕۆکەدا ، بەڵام ئێمە دوێنێ ڕوونمان کردەوە لە چۆنیەتی بنچینە دانان وە ئەمڕۆکەش لە چۆنیەتی فەرع و دابەش کردنەکە داین .

وە گوتمان : ئەگەر أصل و بنچینە صەحیح بێت ، ئەوا هەر شتێک کە لەسەری بینا دەکرێت صەحیح دەبێت ، ئەگەر بنچینەکە فاسد و خراپ بوو ئەوا بەهەمان شێوە هەر شتێک کە لەسەری بینا دەکرێت فاسد و خراپ دەبێت .

واتە ئێستاکە : " ئایا نەمانگوت کە چەند کردەوەیەک هەیە ظاهر و ئاشکرایە ، وە حاڵی ئەنجام دەرەکەشی ظاهر و ئاشکرایە ، وە چەند کردەوەیەکی تریش هەیە کە ظاهر و ئاشکرایە بەڵام حاڵی ئەنجام دەرەکەی خەفی و شاراوەیە ، وە چەند کردەوەیەکی تریش هەیە کە ظاهر نییە و نا دیارە (خەفی و شاراوەیە) ، ئێمە ئەو دابەش کردنانەمان لە وانەی ڕابردوودا کرد ، جا ئەگەر مرۆڤ ئەو دابەش کردنەی زەبط کرد لە مێشکی خۆیدا ئەوا حەمل کردنی ئەو ووتە نەقڵ کراوانەی چاکتر و باشتر دەبێت ، چونکە ئەهلی عیلم إقراری قاعیدەکە دەکەن ، بەش بەش دەبێت ئەگەر لە دەقەکانی شەرعیش بێت (ئێمە کاتێک بەریەک کەوتنێک لەلامان

ڕوودەدات ئەوا کۆکردنەوەی لەپێشترە لە واز لێ هێنانی ، واتە ئێمە (یەکێک لە دەقەکان پێشنیار دەکەین و کاریش بە یەکێکی تر دەکەین) ، بەڵام ئەگەر گونجاو بوو کۆکردنەوەی ، ئەوا پێویستی بە گەڕانەوەیە بۆلای .

جا بۆ نموونە ئێمە ئێستاکە گوتمان کە ئەو ووتانەی بە موتڵەق و ڕەهایی گوتوویانە لەسەر ظاهر و ڕووکەشی بەڵگەکە و وازح و ئاشکرایی حاڵەکە حەملی دەکەین ، چۆن ؟ واتە کوفر لە سەرەتادا پێوەی پەیوەست دەکرێت و دەیگرێتەوە ، واتە نموونەیەکتان بۆ باس دەکەم ، وە بەهەمان شێوە ووتەی هەندێک لە زانایانی دەعوە هەیە زۆر بە نرخە بۆ تێگەیشتن لەم بابەتە .

واتە بۆ نموونە : ئێستاکە کوفری بەشار ، ظاهر و ئاشکرایە یان ئاشکرا نییە ؟

ظاهر و ئاشکرایە .

حاڵیشی : ظاهر و ئاشکرایە یان ئاشکرا نییە بە تایبەت لێرەدا لەنێو دەوڵەتی ئیسلام دا ؟

ظاهر و ئاشکرایە .

جا ئایا ئێستاکە دەگوترێت لە ئاست کەسێک کە ئەمە حاڵیەتی : " کوفرەکەی ئاشکرایە وە حاڵیشی ئاشکرایە " ، جا هەرکەسێک گومانی لە کوفری هەبێت یان ڕێباز و بەرنامەکەی بە ڕاست دانا ئەوا کافر بووە ، بەڵام کەسێکی ترمان هەیە کە ئەو کوفرە ئەنجام دەدات کە هەرکەسێک کەوتە ناویەوە کوفرەکە ظاهرە بەڵام حاڵی کەسەکە ظاهر نییە و نادیارە جا ئایا هەر لەسەرەتادا دەڵێین هەرکەسێک تەکفیری ئەو کەسە کافرە نەکات یان گومانی لە کوفرەکەی هەبێت یان بەرنامەکەی بە ڕاست دانا ئەوا کافر بووە ؟

نەخێر .

واتە ئێستاکە نموونەیەکتان بۆ باس دەکەم : کەسێک هەیە ئەهلی عیلم ئیجماعیان هەیە لەسەر کوفری ئەو کەسە ، وە دەشزانم کە زۆرێک لە موسلمانانی ئەمڕۆکەدا نازانێت کە ئەو کەسە کێیە ! ، (ابن عربي) ڕەنگە نەیناسیت لەم واقیعەی ئەمڕۆکەماندا مەگەر کەسانی تایبەت نەبێت ، لەگەڵ ئەوەی کە ئەهلی عیلم لە سەردەمی خۆیاندا یەک دەنگ بووینە لەسە کوفرەکەی بەڵکو ئەو کەسەشیان تەکفیر دەکرد کە تەکفیری ابن عربي یان نەکردبا ، چونکە لەو کاتدا کردەوەی ابن عربي ڕوون و ئاشکرا بوو وە حاڵیشی ظاهر و ڕوون و ئاشکرا بوو ، لەبەرئەمە ئەو کەسەشیان تەکفیر دەکرد کە گومانی لە کوفری ابن عربي هەبوایە ، بەڵام ئێستا ابن عربي لەم واقیعەی ئێمەدا لەلای خەڵکی عەوام (چۆنە) : (بۆ نموونە) دەچیتە لای کەسێک کە " شاورما " دەفرۆشێت لەسەر ڕێگادا : السلام علیکم ، وعلیکم السلام ، پاشان پرسیاری لێ دەکەیت : ئایا ابن عربي کافرە ؟

وەڵامت دەداتەوە : ئەو ابن عربي ە کێیە ؟ برام من هیچ کەسێک تەکفیر ناکەم .

بینا لەسەر ئەم قسەیەی : (توقف دەکەیت و دەوەستیت یان ناوەستیت) ؟

توقف دەکەیت و دەوەستیت .

جا بەڵگە لەمەدا : بینیتان کە ئەهلی عیلم ئیجماعیان هەیە لەسەر کوفرەکەی بەڵکو ئەو کەسەش تەکفیر دەکەن کە تەکفیری ئەو ناکات ، ئەمە چۆن لێک دەدرێتەوە و ئەخرێتە سەر چی ؟

یەکەم : ئەو کوفرەی کە کەوتووەتە ناویەوە ظاهر و دیارە کە ڕای (الحلول و الاتحاد)ی هەبووە وە ئەو عەقیدەیەش تواوەتەوە داوای لەش ساغی و سەلامەتی لە الله دەکەین .

وە حاڵیشی بەهەمان شێوە ڕوون و ئاشکرا بووە هەتاوەکو ئەهلی عیلم بەشێوەیەک حوکمی ئەو کەسەیان ڕوون کردوەتەوە ، هەتاوەکو حاڵی ڕوون بووە لەلای خەڵکی

بەڵکو لەلای کەسانی تایبەت و عام ڕوون بووە ، لە یەک ئاست بووینە لە ئاست زانینی حوکمی ئەو کەسە .

ئێستا بۆ نموونە : بەشار : ئایا حوکمی بەشار ئەسەد مەعلومە تەنها لەلای کەسانی تایبەت ؟

لەلای کەسانی تایبەت و عام ڕوونە ، بە تایبەتی ولله الحمد لەنێو دەوڵەتی ئیسلامیدا ، کە بنچینەی ئەم بابەتە دانراوە لە ووتارەکانی هەینی و لە دەرس و وانەکان و لە موحازەرەکان و هاوشێوەی ئەمانە ، جا لێرەدا دەڵێین : ئەو ووتانەی کە زانایان بە موتڵەق گوتوویانە ئەوا حەمل دەکرێتە سەر هاوشێوەی ئەم حاڵەتە ، پیاوێک ئەو کوفرەی کە ئەنجامی داوە ظاهر و ئاشکرایە وە حاڵی پیاوەکەش بەهەمان شێوە ظاهر و ئاشکرایە ، هەروەکو چۆن زانایان لەکاتی خۆیاندا ڕوون بووە لەلایان حاڵی ابن عربي کە حاڵی ظاهر و وازح بووە بەشێوەیەک کە ئیجماعیان هەبووە لەسەر کوفرەکەی وە تەنانەت تەکفیری ئەو کەسەشیان کردووە کە تەکفیری نەکردووە یان گومانی هەبووە لە کوفرەکەی .

بەڵگەش لەمەدا : ئێستا ئەگەر کەسێک بهێنین یان کەسێک بێتە لامان ئینجا پرسیاری لێ بکرێت دەربارەی ابن عربي وە بۆی ڕوون کرایەوە ئەو کوفرەی کە ئەنجامی داوە و کەوتووەتە ناویەوە ، ئینجا لەگەڵ ئەمەش گومانی هەبوو لە کوفرەکەی لەدوای ئەوەی کە بۆی ڕوون کرایەوە ، ئەوا پێی دەڵێین : بەڵێ کافر بووە ، بەڵام پێش ئەوەی کە حاڵی ابن عربي بۆ ڕوون بکرێتەوە : نەخێر تەکفیر ناکرێت ، لەبەرئەوەی جاهیلە لە ئاست حاڵە ظاهیرەکەی ابن عربي .

واتە بۆ نموونە : پێتان دەڵێم کە قارەی هیند لە زۆرترینی ئەو قارانەیە لە زیاد کردنی ئاینەکان ، کە لەو شوێنە چەندەها ئاینی جۆراو جۆری لێیە وە بەهەمان شێوە چەندین خودای پەرستراوی جۆراو جۆری لێیە ، جا لەگەڵ ئەمەشدا ئەهلی سوننە و ئەهلی هیدایەت و حەق لەو شوێنەدا هەنە کە لە هیند دەژین ، جا حاڵی زۆرێک

لەو طاغوتانە دەزانن کە لە شوێنی الله دەپەرسترێن لەو شوێنەدا ، بەڵام ئەگەر پیاوێک لە ئەهلی سوننە لە هیند بێت بۆ ئێرە ، جا لەگەڵ یەکێکمان قسەبکات دەربارەی ئەو وڵاتە ، قسەبکات دەربارەی طاغوتێک لە طاغوتەکانی ئەوێ ، ئەویش حاڵی ئەو طاغوتە نازانێت و نازانێت ئەو کوفرەی کە کەوتووەتە ناویەوە چییە ، جا بڵێت فوڵان : ئەمە طاغوتە ئایا کافرە ؟

یەکێکیش لە ئێمە بڵێت : والله نازانم ئەی براکەم ، لێرەدا توقف دەکرێت ، جا ئایا ئەمە ئەو وێنەیەیە کە تیایدا حەمل دەکرێتە سەر ئەو ووتانەی کە لە زانایانەوە نەقڵ کراوە ، ئەو ووتانەی کە ظاهر و ڕووکەشەکەی تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا ؟ ئەوا دەڵێین : نەخێر ، لەبەرئەوەی لێرەدا حاڵی ئەو کەسەی لەلا خەفی و شاراوەیە یان حاڵی ئەو کەسەی کە پرسیاری لێ کراوە لەلای خەفی و شاراوەیە .

کەواتە دەڵێین : ئەو ووتانەی کە لە زانایانەوە نەقڵ کراوە ، وە ظاهر و ڕووکەشی ئەو ووتەیە ئەوەی لێ وەردەگیرێت کە تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەیە لە سەرەتادا جا ئەوە لێک دەدرێتەوە و ئەخرێتە سەر ڕوون بوون و وازحیەتی بەڵگەکە و هەروەها ڕوون بوونی حاڵی کەسەکەش ، وە ئەو ووتانەشی کە تیایدا بە موقەییەد و پەیوەست کردنەوە گوتوویانە دەربارەی کوفری کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە کە قەید کراوە و بەند کراوە بە إقامە حوججە کردن و ڕوون کردنەوەی بەڵگەکە ئەمە لە حاڵەتی ڕوون نەبوونی بەڵگەکە ڕوو دەدات یان وازح نەبوونی حاڵی کەسەکە .

ئێستاکە ئێمە قسە دەکەین دەربارەی حوکمی تەکفیر کردنی کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە ، وە بابەتی إقامە حوججە و ڕوونکردنەوەی حوججە و بەڵگەکە لە کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوەدا جیایە لە ئەنجام دەری شیرک ، وە ئێمە ڕوونمان کردەوە کە ئەنجامدەری شیرک لە بابەتە ظاهر و ئاشکراکان کافرە جا جاهیل بێت یان خاوەنی تەئویل بێت ، بەڵام کەسێک کە عوزری بۆ دەهێنێتەوە ئەوا گوتمان لە

هەندێک حاڵەتدا حوکمی کوفر لە سەرەتادا دەیگرێتەوە ، وە لە هەندێک حاڵەتیش نایگرێتەوە تەنها لەدوای گفتوگۆ کردن و بەڵگە هێنانەوە و دەرخستن نەبێت یان لەدوای إقامە حوججە ، وە هاوشێوەی ئەمە گشت ئەو ووتانە لەخۆی دەگرێت و کۆی دەکاتەوە ، وە بەم شێوەیەش هەموو ئەم دەقانە بەکار دەهێنین ، نەوەک هەندێکی ئیهمال بکەین لەسەر حسابی بەکار هێنانی هەندێکی تر .

کەواتە دووبارەی دەکەینەوە بەهەمان شێوە هەر لەبنچینەدا جێگیرمان کرد لە پێشوودا ، گوتمان ئەهلی عیلم خەڵکیان لەژێر ئەم قاعیدەیەدا دابەشکردووە بۆ چەند بەشێک :

بەشی یەکەم : کەسانێک هەنە کە بە ڕاشکاوانە نەص یان لەسەر هاتووە لەسەر تەکفیر کردنیان بە دیاری کراوی ، وە گوتمان ئەو خەڵکانەش بۆ دوو بەش دابەش دەبن :
کۆمەڵە و تاک ، جا تاک وەکو فیرعەون و هامان و قارون و ئیبلیس و أبو لەهەب و جگە لەمانەش لەو کەسانەی کە بە ڕاشکاوانە نەص هاتووە لە قورئان یان سوننەت بە تەکفیر کردنیان بە دیاری کراوی .

جا گوتمان کە ئەمە حوکمی ئەمانەیە ئەمە بە نسبەت تاکەکانە ، وە بەهەمان شێوە کۆمەڵەش وەکو یەهودی و گاوڕ و بوذی و هیندۆسی وە هاوشێوەی ئەمە ، جا ئەمانە نەصیان لەسەر هاتووە بە ڕاشکاوانە بە تەکفیر کردنیان بە دیاری کراوی ، جا هەرکەسێک تەکفیری ئەمانە نەکات بە دیاری کراویەوە ئەوا ئەو کەسە کافرە ، لەبەر ڕەت کردنەوە و بە ناڕاست دانانی چەندین نەصی ڕوون و ئاشکرا ، وە بەڵگە بە هاوشێوەی ئەمانە دەهێنرێتەوە بە هەر ئایەتێک کە هاتووە بە ڕاشکاوانە بەڵگەیە لەسەر کوفری ئەو کەسەی کە نکۆڵی کردووە و پشتی هەڵکردووە و لووت بەرز و خۆ بەزل زان بووە .

پاشان باسی بەشی دووەممان کرد : کە هەندێک قسە و کردار هەیە دەق هاتووە لەسەر تەکفیر کردنی ئەنجامدەرەکەی ، وە لەم کردارانەش ، وەک : سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری الله و پەنا بردن و داوای فریاکەوتن لە غەیری الله لە کارێک کە هیچ کەس توانای بەسەریدا نییە تەنها الله نەبێت ، وە بەهەمان شێوە حوکم کردن بە غەیری ئەو قورئانەی کە الله دایبەزاندووە ، وە گەڕاندنەوەی حوکم بۆلای طاغوتەکان ، ئەو کردارانە دەق بە ڕاشکاوانە هاتووە کە حوکمی کوفر بەسەر ئەنجام دەرەکەیدا دەچەسپێنێت ، وە گومانی تێدا نییە کە ئەنجام دەرانی ئەم کردارانە خۆیان پاڵ ئەدەن بۆلای ئیسلام ، وە بیناش لەسەر ئەنجامدانی ئەو کردەوانەیان بە کوفر دادەنرێت بەسەریانەوە هەر بە کتوپڕیەوە ، جا گوتمان حوکمی کەسێک کە تەکفیری ئەمانە ناکات چییە ؟ دابەش دەبێت بۆ چەند بەشێک :

حوکمی ئەو کەسەی کە توقف دەکات لە کەسێک کە ئەنجامدەری ئەم کردەوە کوفریانەیە :

گوتمان : توقف دەکات و دەوەستێت لە تەکفیر کردنیان لەبەر هەبوونی مانع یێکی موعتەبەر لە شەرعدا ، وەک ئەو مرۆڤەی ئیکراه دەکرێت ، ئیکراهی مولجئ ی دەکرێت (إكراه الملجئ واتە : ئەو إکراهـەیە کە بە لێدانێکی زۆر توند بێت کە دەبێتە هۆی لەدەست دانی گیان یاخود بڕینی ئەندامێکی لاشە) جا ئیکراهی مولجئ ی دەکرێت بۆ نموونە لەسەر سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری الله ، جا لێرەدا تەکفیر نەکردن صەوابە یان نا ؟ صەوابە ؟ ، چونکە ئەم شێوازە هەر لە بنچینەدا لە دەرەوەی قاعیدەکەیە ، کەواتە ئەمە شێوازی یەکەمە دەربارەی کەسێک کە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیری ئەمانە ، چونکە مانعێکی موعتەبەر واریدە لە شەرعدا ، مرۆڤەکە ئیکراه کراوە بە ئیکراهی ملجئ بۆ سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری الله ، جا لێرەدا کوفر نایگرێتەوە لەبەرئەوەی الله سبحانه وتعالى فەرموویەتی : (إلا من أُكره وقلبه مطمئن بالإيمان) واتە : مەگەر کەسێك زۆری لێ کرا بێت و دڵیشی دامەزراو بێت بە باوەڕ .

جا ئەمە بریتی بوو لە شێوازی یەکەم .

شێوازێکی تر : ئەوەیە کە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیر کردنی (ئەو کەسەی ئەم کوفرانەی ئەنجام داوە) لەکاتێکدا ئەو کەسە هەر لە بنچینەدا دان نانێت بەوەی کە ئەو کەسە کەوتووەتە ناو کوفرەوە ، دەڵێت : سەربڕینی ئاژەڵ بۆ غەیری الله درووستە یان گەڕاندنەوەی حوکم بۆ غەیری شەرعی الله درووستە ، جا ئەو کەسە کافر دەبێت ، داوای سەلامەتی و لەش ساغی لە الله دەکەین ، وە لێرەدا کوفری ئەو کەسە تەنها لەبەر ئەوە نییە کە توقف دەکات لە تەکفیر کردنی کافر بەڵکو ئەو کەسە هەر لە بنچینەوە ڕەتی نەصی (قورئان و سوننەت)ی کردووەتەوە ، وە ڕەتی حوکمی الله سبحانه وتعالی ی کردووەتەوە هەر لە سەرەتاوە .

حاڵەتی سێیەم : ئەویش ئەم جەمسەرە خڕەیە کە بە دەوریدا دەسوڕێینەوە یان بابەتەکانی ئەم قاعیدەیە بە دەورەیدا دەسوڕێتەوە ، کە ئەویش کەسێکە دەست هەڵدەگرێت لە تەکفیری ئەنجامدەری کوفر لەوانەی کە خۆیان پاڵ ئەدەن بۆلای ئیسلام ، لەبەرئەوەی پێی وایە کە مانعێک هەیە ، وە ئەم مانعەش یان ئەوەیە کە موعتەبەر نییە یانیش ئەوەیە موعتەبەرە بەڵام دابەزاندنی حوکمەکە ڕاست و درووست نییە .

جا ئێستا ئەمە ئەو کەسەیە کە ئیقراری ئەوە دەکات کە ئەنجامدەری ئەم کردەوەیە کوفرە بەڵام ئەو کەسە مانعێکی بۆ دەرکەوتووە کە ڕێگری لێ کردووە لە حوکم نەدان بەسەر ئەنجامدەری کوفرەکە ، جا لێرەدا هەروەکو چۆن بنچینەمان بۆی دانا لە پێشوودا کە مناط دەربارە کەسێک کە تەکفیری کافر ناکات چییە ؟

نکۆڵی کردن و ڕەت کردنەوەی حوکمی الله سبحانه وتعالی یە لە دوای ناسینی ، جا ئێستا لێرەدا ئەم کەسە ئایا ڕەتی حوکمی الله ی کردووەتەوە ؟ ئەو کەسە دانی پێدا دەنێت بەڵام دەڵێت : مانعێک هەیە کە ڕێگری لێ کردووە لە پەیوەست کردنی حوکمەکە بەسەر ئەنجامدەری کوفرەکە ، جا ئەمە بابەتەکەی لێ تێکەڵ بووە ،

بەڵام کەی حوکمی کوفر دەیگرێتەوە ؟ لەدوای إقامە حوججە کردن بەسەریدا ، جا ئەگەر هەر سوور بوو لەدوای ئەمە ئەوا کافر بووە ، ولا حول ولا قوة إلا بالله .

واتە بۆ نموونە : پیاوێک دەڵێت : لە ئاست پیاوێک کە إستغاثە و داوای فریاکەوتن لە غەیری الله عز وجل دەکات لە کارێکدا کە کەس توانای بەسەریدا نییە تەنها الله عز وجل نەبێت لە وڵاتێک لە وڵاتە دوورەکان ، جا دەڵێت : ئەم کەسە عوزری هەیە بەهۆی جەهل و نەزانیەکەیەوە .

وە ئێمە دەزانین کە جەهل و نەزانین مانعێکی شەرعیە لە چەند بابەتێکدا بەڵام لە هەندێک بابەتی تردا بە مانع دانانرێت ، وە ئێستا ئەو کەسە جەهلی لەم بابەتەدا هێناوەتەوە بەڵام جەهل تیایدا مانعە یان مانع نییە ؟ مانع نییە ، چونکە ، بابەتێکی ظاهر و ئاشکرایە ، کە لەو بابەتانەیە کە لە دیندا بە پێویست زانراوە ، عوزر بە جەهلی تێدا نییە ، جا جیاوازی نییە ئەنجامدەرەکە تیایدا جاهیل بێت یان خاوەنی تەئویل بێت .

بەڵام لێرەدا کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە لە کارەکەدا لێی شێواوە و سەری لێ تێکچووە ، بۆیە جەهلی کردووەتە مانع لە ئاست ئەم کەسەدا کە دەڵێت : (دەزانم کە إستغاثە و داوای فریاکەوتن لە غەیری الله کوفرە ، بەڵام من حوکمی بەسەردا نادەم ، چونکە ئەو کەسە جاهیلە ، وە جەهلیش لە ئاست ئەوکەسەدا مانعە) ، جا ئێمەش چی پێ دەڵێین ؟

بۆی ڕوون دەکەینەوە کە جەهل مانع و ڕێگرێکی موعتەبەر نییە لەم بابەتەدا ، جا ئەگەر هەر سوور بوو و عینادی کرد لەدوای ئەوەی کە حوکمی الله ی پێ گەیشت لەم بابەتەدا ، وە ئەم حوکمە جێبەجێ دەبێت لە ئەنجامدەری شیرک لەدوای ئەمەدا چونکە إقامە حوججە کراوە بەسەریدا ، جا ئەگەر هەر سووریش بوو لەدوای ئەمە ئەوا حوکمەکە دەیگرێتەوە و داخیل دەبێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ، بەڵام چەند بابەتێکی إجتهادی هەیە لە تەکفیر کردن بەدیاری کراوی هەندێک کەس کە لەلای

سەلەف ڕوویداوە ، وەک إختلاف و ڕاجیاوازی سەلەف دەربارەی حوکمی حەججاج .

جا طاووس و سەعیدی کوڕی جوبەیر و نەخەعی و کۆمەڵێک لە زانایانی سەلەف پێیان وایە کە حەججاج کافر بووە ، جا لەمەدا پێچەوانەیانن کۆمەڵێک لە زانایانی ئەهلی عیلم لەوانیش عبداللە ی کوڕی عومەر (اللە لێی ڕازی بێت) ، جا عبداللە ئەو ڕایەی ئەوانی نەبوو ، طاووس یش (رەحمەتی اللە لێی بێت) دەفەرموێت : (چەند سەیرە برایانمان لە خەڵکی عێراق بە حەججاج دەڵێن ئیماندار) . جا ئەوان تەکفیری حەججاجیان نەکردبوو لەگەڵ ئەوەشی کە طاووس تەکفیری کردبوو ، جا چی فەرموو ؟

کار بەم قاعیدەیە ناکەم دەربارەیان ، چونکە بەدیاری کراویەوە هەیە کە ڕەنگە ئەو کردەوەی ئەنجامی داوە خەفی و شاراوە بێت یان حاڵی ئەو کەسە خەفی و شاراوەیە لەلایان ، وە ئەمەش وارید بووە .
شاهید و بەڵگە لەمەدا : ئەویش ئەم چەند بەشەیە کە ئەهلی عیلم پلە بەندیان بۆی کردووە لەژێر ئەم قاعیدەیەدا ، جا تێدەگەین لە گشت ئەو ووتانەی باسمان کرد کە چەند حاڵەتێک هەیە وە چەند دابەشکردنێک هەیە کە بەڵگە تیایدا ظاهر و دیارە ، وە حاڵی ئەنجامدەری کوفرەکەش دیارە ، بەڵکو کوفرەکەیان بە پێویست زانراوە لە دیندا ، بۆ نموونە وەکو یەهودی و گاوڕەکان ، جا هەرکەسێک بوەستێت لە تەکفیر کردنیان وە ڕێباز و بەرنامەکەیانی بەڕاست دانا ئەوا کافر بووە .

وە جار بەجار دەبیستین کە هەندێک کەس هەنە قسەدەکەن و دەڵێن : (جولەکەکان برای ئێمەن یان گاوڕەکان برای ئێمەن) وە هەندێکی تریش هەیە دەڵێن : (ئەوان لەسەر خێرن وە ئومێد دەکرێت پێیان کە لە ئەهلی بەهەشت بن !) هەموو ئەم قسانە کوفرن ، داوای سەلامەتی و لەش ساغی لە اللە دەکەین لەمە، وە ئەو کەسەی ئەم قسەیە دەکات کوفر هەر لەسەرەتاوە دەیگرێتەوە ، وە ئەو بابەتە لەو

بابەتانەیە کە لە دیندا بە زەرورەت زانراوە ، وە لە وانەی دوێنێکەدا ئەو ئیجماعەمان باس کرد کە قاضی عەیاض (رەحمەتی الله لێ بێت) گێڕاویەتیەوە لە کتێبی (الشفاء) ، وە بەهەمان شێوە أبو بطين (رەحمەتی الله لێ بێت) گێڕاویەتیەوە وە هەروەها کومەڵێک لە ئەهلی عیلم ، وە هەندێک بابەتی ظاهر و دیار و ڕوون هەیە وە حاڵی ئەنجام دەرەکەشی ظاهر و دیار و ڕوونە .

[کەواتە هەر بە کورتی باسی دەکەین]

کە تەکفیر کردنی موشریک حوکمێکی شەرعیە وەکو تەواوی حوکمەکانی تر تیایدا ڕەچاوی دیاری و شاراویەکەی دەکرێت لە کردەوەکە و ئەنجام دەرەکەدا ، وە لەسەر ئەمەشەوە مەرج نییە هەرکەسێک تەکفیری کافرێک نەکات ڕاستەوخۆ کافر بێتەوە ، بەڵکو ئەمە بەگوێرەی جۆری بابەتەکەیە .

جا چەند کردەوەیەکی کوفری هەیە حوکمەکەی لە دیندا بە زەرورەت زانراوە وە چەند کوفرێکی تریش هەیە بەم شێوەیە نییە ، وە هەندێک کەس یان هەندێک کۆمەڵە هەنە حوکمەکەیان ظاهر و ڕوون و ئاشکرایە وە کوفرەکەشیان لە دیندا بە پێویست زانراوە وە هەشە بەم شێوەیە نییە .

کەواتە حوکمەکە جیاواز دەبێت بەگوێرەی ئەو اعتباراتانە ، واتە ئەگەر زانیمان کە چەند کردەوەیەکی کوفری هەیە لە دیندا بە پێویست زانراوە وە چەند کوفرێکی تریش هەیە بەم شێوە نییە ئەوا تیایدا تەسەوڕی ئاڵۆز بوون و لێ تێکەڵ بوونی حاڵەکە دەکرێت بەسەر کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە ، وە چەند تاکێک و کۆمەڵێک هەنە کوفرەکەیان دیارە ، وە لە دیندا بە زەرورەت زانراوە ، وە هەندێک کۆمەڵەی تریش هەیە بەم شێوەیە نییە تەسەور دەکرێتە شاراوابیەکەی لەسەر هەندێک کەس ، بەهەمان شێوە هەندێک حاڵەت هەیە کە هەندێک بەشی خەفی و شاراوەیە یان تەنانەت لەسەر کەسانی تایبەتیش لە ئەهلی عیلم دەشێوێت و تێکەڵ دەبێت چجای بگات بە کەسانی خوار ئەوانەوە ؟ جا لەبەر ئەمە لەم بابەتەدا هەوڵ دەدەین

کە ڕەچاوی نظر بکەین لە شێوەی ئەم بابەتانە لەڕووی ئەوەی کە دەبێت ئێمە دڵنیابینەوە لەسەر مەسەلەی (شیاو بوون) لەم بابەدا ، کە دەبێت کەسی بینەر تیایدا (شیاو بێت) خاوەنی ئالەتی نظر بێت .

بۆچی بەم شێوەیەمان گوت ؟

لەبەرئەوەی هەندێک تێکەڵی و لێ شێوان هەیە وە هەندێک هەڵە هەیە کە بووەتە گرفت لەسەر هەندێک کەسی تایبەت چجای بگات بە کەسانی خوار ئەوانەوە ؟!

بەڵام کەسێک نایەت و قسەبکات لەگەڵمان ، وە بڵێت : ئەم قسەیە دادەبەزێتە سەر ئەوکەسەی کە ئەنجامدەری کردەوەیەکی کوفری بنەبڕانە و قطعیە ، وە بەڵگەش یەکدەنگن لەسەری ، وە ئەویش لەو شتانەیە کە لە دیندا بە پێویست زانراوە ، پاشان بڵێت : ئەمە لەسەر کەسی شیاو یان هاوشێوەی ئەمە ناوەستێت ، ئێمە قسە ناکەین دەربارەی کەسێک کە عوزری هێناوەتەوە دەربارەی تەکفیری عاذر و بیانوو هێنەرەوە ، جا ئەویان بابەتێکە کە نەماوە بەهۆی شاراوەییەکەیەوە یان شاراوەیی تێکەڵە ، یان هەندێک بەشی لێی تێک دەچێت لەسەر هەندێک کەسی تایبەت چجای بگات بەوانەی لە خوار ئەوانن ؟.

بە باس کردنی ضابط ی إقامە حوججە لەم بابەدا کۆتایی دەهێنین ، کە ئەویش ضابط ێکی کورت کراوەیە کە ئاسان دەبێت لەسەر کەسی وەرگر لەبەرکردنەکەی وە بەهەمان شێوە تێگەیشتنەکەی ، وە ئەویش دەکرێت بە دوو خاڵ :

خاڵی یەکەم : ئەوەیە کە کەسی عاذر و بیانوو هێنەرەوە حوکمی اللہ ی پێ دەگات لەم بابەتەدا .

خاڵەکەی تریش : جێبەجێ بوونی حوکمی اللہ بەسەر ئەنجام دەرەکە دێتەدی .

لەوکاتەدا هەرکەسێک سوور بوو لەدوای ئەمە و عینادی کرد و خۆی بەگەورە زانی ئەوا حوکمەکە دەیگرێتەوە و دەچێتە ژێر ئەو قاعیدەیە ، وە کەی دەڵێین بە بەڵگە

هێنانەوە و دەرخستن ؟ یان ئەگەر کردەوەکە ظاهر و دیار بوو بەڵام حاڵی ئەنجام دەرەکەی نادیار بوو ، یانیش ئەوەیە کە کردەوەکە هەرخۆی ظاهر نییە و نادیارە . جا کەواتە پوختەی ئەوەی کە لە وانەی ئەمڕۆ و دوێنەکەدا جێگیرمان کرد باسی دەکەین ، وە ئەگەر ووتەیەکی حەقیقی لەم کاتەدا هەبێت جوانە ، بەڵام ڕەنگە کاتەکە زۆریمان بۆ بهێنێ ، وە ئەو بابەتەی کە دەمەوێت وە هەروەها مەبەستمە کە قسەی تێدا بکەم کە بابەتێکی زۆر گرنگە ، هەر بە خێراییەوە لایەنێک لەم بابەتەتان بۆ باس دەکەم :

ئەنجام دەری شیرکی گەورە لەلایەن ئەو کەسەی خۆی پاڵ داوەتە نێو ئیسلامەوە ، وە بیانوو هێنەرەوەکەی (عاذر) ، وە بیانوو هێنەرەوە بۆ کەسی بیانوو هێنەرەوە (عاذر العاذر) :

گوتمان : کە بەشی یەکەم کەسەکە کافرێکی مورتەدە ، جا جاهیل بێت یان خاوەنی تەئویل بێت .

وە دووەم : بەو تەفصیل و ڕوونکردنەوەیەیە کە باسمان کرد ، واتە : کەسێک هەیە کە عوزر بۆ ئەو کەسانە دەهێنێتەوە کە نەص بە ڕاشکاوانە هاتووە و بەڵگەیە لەسەر کوفریان ، وە هەروەها چەند نەص ێکی تر هەیە کە بەڵگەیە لەسەر کوفری ئەو کەسەی کە ئەو قسە کوفریانە دەڵێت یان ئەو کردەوە کوفریانە ئەنجام دەدات بە دیاری کراویەوە ، وە ئەویش بەم شێوەیەیە کە پێش کەمێک بە تەفصیلی باسمانکرد .

لێرەدا بابەتێکی تر هەیە کە هەندێک کەس بە نەزانی خۆی تێوە دەگلێنێت ، وە ئەویش بیانوو هێنەرەوەیە بۆ کەسی بیانوو هێنەرەوە :
سێیەم : جا ئەم بەشە حوکم نایگرێتەوە ئەگەر بوەستێت لە کەسی دووەم یان گومانی لێی هەبوو بەڵکو پێگەیاندنیەتی بۆ حوکمێکی دوور ، وە ئەهلی سوننە لە هاوشێوەی ئەمەدا ناپێکن بەگوێرەی ئەمە ، وە ووتەیەکی ئیمام الملطي : أبو الحسن

هەیە (رەحمەتی اللە لێی بێت) کە قسە دەربارەی موعتەزیلەکانی بەسڕا و بەغدا دەکات ، جا (رەحمەتی اللە لێی بێت) دەفەرموێت :

(بەڵام ئەوەی کە تیایدا تەکفیر دەکرێت موعتەزیلەی بەغدا وە معتەزیلەی بەسڕاش ، ئەم قسەیەیە کە لە کەسێکی گوماناوی هەیە ، وە گوماناویەک لە کەسی گوماندراری تر) مانای ئەمە ئەوەیە کە موعتەزیلەی بەغدا و بەسڕا و گشت ئەهلی قیبلە ڕا جیاوازیان نییە لەنێوانیان کە هەرکەسێک گومانی لە کافرێک هەبوو ئەوا ئەو کەسە کافرە ، واتە هەتاوەکو موعتەزیلەکانیش موافقی ئەهلی سوننەن لە کەسی دووەم ـدا (بیانوو هێنەرەوە بۆ موشریک) ، (کە هەرکەسێک گومانی لە کوفری کافرێک هەبوو ئەوا کافر دەبێتەوە) ، چونکە گوماندار لە کوفر ئیمانی نییە ، چونکە ئەو کەسە کوفر ناناسێت لە ئیمان و باوەڕدا ، جا لەنێوان هەموو ئوممەتدا وە موعتەزیلەکانیش و بێجگە لەوانیش خیلاف نییە ، کە گوماندار لە کەسی کافر کافربوونە .

جا لێرەوە پەیوەندی ئەهلی سوننە لەگەڵ موعتەزیلەکان کۆتایی پێ دێت ، (سەرنج بدە) پاشان موعتەزیلەکانی بەغدا زیادی دەکەن بەسەر موعتەزیلەکانی بەسڕا کە گوماندار لە کەسی گوماندار ، وە گوماندراری دوای ئەویش لە کەسی گوماندراری دوای ئەو تا هەتایە ، تاکو ئەوەی کە کۆتایی بۆ نییە ، هەر هەموویان کافرن ، وە ڕێگا و هۆکاریشیان لەبەر ڕێگا و هۆکاری کەسی گوماندراری یەکەمە ، بەڵام موعتەزیلەکانی بەسڕا دەڵێن : کەسی گوماندراری یەکەم کافرە چونکە گومانی هەیە لە کوفر ، وە ئەو گوماندارەی دووەمەش کە گومانی هەیە لە گومانی کەسێکی تر ئەوا کافر نییە (ئێستا ئەمە جیاوازیەکەیە لەنێوان موعتەزیلەی بەغدا و موعتەزیلەی بەسڕا) جا دەڵێن کافر نابێت بەڵکو ئەو کەسە فاسقە لەبەرئەوەی گومانی نییە لە کوفر بەڵکو گومانی هەیە لە کوفری کەسێکی گوماندار ، ئایا بەهۆی گومانەکەی کافر دەبێت یان نا ؟

جا ڕێگا و هۆکارەکەی بەهۆی کوفری ڕێگا و هۆکاری کەسی یەکەم نییە ، وە بەهەمان شێوە گوماندار لە گومانی کەسێک ، وە گوماندارێکی تر لە گومانی کەسی دوای ئەوە (تاکو ئەوەی کە کۆتایی بۆ نییە) هەر هەموویان لایان فاسقن تەنها گوماندار لە یەکەم نەبێت (ئەنجامدەری کوفرەکە) ، هەر هەموویان گومان بە گومان (سەرنج بدەن چی دەفەرموێت رەحمەتی الله لێ بێت) ، وە قسەی موعتەزیلەکانی بەسرا چاکترە لە قسەی موعتەزیلەکانی بەغدا) ووتەکەی کۆتایی هات رەحمەتی الله لێ بێت) .

جا لێرەدا بۆمان ڕوون دەبێتەوە کە ئەهلی قیبلە یەکدەنگن لەسەر کوفری گومانداری یەکەم ئەمە بە شێوەیەکی گشتی ، بەڵام کاتێک دەچینە سەر تەفصیلەکە ئەوا چەند بابەتێک هەیە کە تیایدا هەر لەسەرەتاوە تەکفیر دەکرێت ، وە چەند بابەتێکی تر هەیە تیایدا تەکفیر ناکرێت تەنها لەدوای بەڵگە هێنانەوە و گفتوگۆ کردن و دەرخستن نەبێت ، وە بەم شێوەیە .

کەواتە ئومێد دەکەم کە بابەتەکانی ئەو قاعیدەیەمان بە چاکی ڕوون کردبێتەوە ، وە داوا لە الله سبحانه وتعالى دەکەم کە ئەوەی گوتمان سوودمان پێ بگەیەنێت ، وە ئەوەی گوتمان ببێتە حوججەیەک بۆمان نەوەک ببێتە حوججە بەسەرمانەوە ، وە ببێتە تکاکارێک لەو ڕۆژەی دەگەینەوە دیداری .

ئەمەش وە هەر الله تعالى خۆی بەرزتر و زاناترە .

[وصلِّ اللهم على نبينا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين]